

Avioliittolain uudistus ja sen vaikutukset avioliiton päättämiseen

Hallituksen ehdotus pakkoavioliiton kumoamisesta

Alexi Rönkä

Opinnäytetyö, AMK

Toukokuu 2023

Liiketalouden ala

Tradenomi (AMK), liiketalouden tutkinto-ohjelma

Rönkä, Aleks

Avioliittolain uudistus ja sen vaikutukset avioliiton päättämiseen. Hallituksen ehdotus pakkoavioliiton kumoamisesta

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Toukokuu 2023, 49 sivua.

Tradenomi. Liiketalouden tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö AMK

Julkaisun kieli: suomi

Verkkajulkaisulupa myönnetty: kyllä

Tiivistelmä

Avioliiton solmiminen tulee tapahtua kahden henkilön omasta vapaasta tahdosta ja suostumuksesta. Jos näin ei ole, kyseessä on pakottamalla solmittu avioliitto eli pakkoavioliitto. Maahanmuuton myötä myös pakkoavioliittojen määrä on kasvanut Suomessa ja niitä on alettu osata tunnustaa paremmin sekä ymmärtää pakkoavioliittoa ilmiönä.

Opinnäytetyössä tutkittiin hallituksen esityksessä 172/2021 vp ehdotettuja uudistuksia avioliittolakiin 1929/234. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ja tuoda esille mahdollisimman ymmärrettävällä tavalla, millaisia muutoksia lakiuudistus tuo avioliiton päättämiseen ja ulkomaille alaikäistenä solmittujen avioliittojen tunnustamiseen, mitä ne pitävät sisällään, onko uudistuksesta hyötyä ja onko se tarpeellinen. Opinnäytetyössä tutkittiin avioliiton solmimista, tunnustamista ja purkamista Suomessa ja millaisia muutoksia hallituksen esitys tuo näiden sääntelyyn.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytettiin lainopillista kirjoituspöytä tutkimusta, joka oli oikeustieteellinen teoreettinen tutkimus. Lainopin eli oikeusdogmatiikan tutkimuskohde on voimassa oleva oikeus. Sen avulla tulkittiin ja systematisoitiin tutkittavana olevan aihetta, jonka tavoitteena oli luoda sisällölle selkeän kuvan kokonaisuudesta. Tutkimuksen lähdeaineisto koostui olemassa olevasta tekstimuotoisesta tietomateriaalista, joita olivat ajantasainen lainsäädäntö, kansainvälinen oikeus, viranomaislähteet, oikeuskirjallisuus sekä muut aiheeseen relevantit verkkajulkaisut. Aineiston analysoinnissa käytettiin sisällönerittelyä eli tekstianalyysia ja sisällönanalyysia. Näitä analyysimenetelmiä käyttämällä olemassa olevasta tietomateriaalista etsittiin, jäseneltiin ja tiivistettiin olennaisimmat asiat tutkittavan aiheen tarkasteluun. Aineistoa kerättiin ja analysoitiin jatkuvasti, niin kauan, kunnes koettiin saavan vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksessa todettiin, että sääntelyn muuttamisella halutaan helpottaa uhrien asemaa ja selkeyttää lainsäädännöllä pakkoavioliittojen purkamista, koska aiemmin avioliittolaista ei löytynyt pakkoavioliiton käsitettä. Ulkomaille alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamisen kriteerit saavat lisäksi selkeät sääntelyt. Tutkimuksessa havaittiin lisäksi kehittämisen ja tarkastelun aiheeksi lisättäväksi avioliiton mitätöinnin mahdollisuus avioliittolakiin sekä siviilisäätymerkinnän tosiasialliset vaikutukset uskonnollisessa yhteisössä. Lakiuudistus tulee voimaan 1.10.2023.

Avainsanat (asiasanat)

Avioliittolaki, lakiuudistus, pakkoavioliitto, avioliiton purkaminen, avioliiton tunnustaminen

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Ei

Rönkä, Aleks

The reform of the Marriage Act and its effects on ending a marriage. The government's proposal to annulled forced marriage.

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, May 2023, 49 pages.

Bachelor of Business Administration. Degree Programme in Business Administration. Bachelor's Thesis.

Permission for web publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

Marriage is a union between by the free will and consent of two people. If this is not the case, it is a forced marriage. With immigration, the number of forced marriages has also increased in Finland, and we have started to know how to recognize them better and understand forced marriage as a phenomenon.

The thesis examined the proposed reforms to the Marriage Act 1929/234 in the government proposal 172/2021 vp. The goal of the research was to find out and bring out in the most understandable way what kind of changes the law reform brings to the termination of marriage and the recognition of marriages concluded abroad as minors, what changes contain, whether the reform is useful and whether it is necessary. The thesis examined the conclusion, recognition and dissolution of marriage in Finland and what kind of changes the government's proposal will bring to the regulation of these.

The research method of the thesis was legal desk research, which was legal theoretical research. The subject of legal doctrine, i.e. legal dogmatics, is valid law. It was used to interpret and systematize the topic under investigation, the goal of which was to create a wholesome clear picture for the content. The research's source material consisted of existing textual information material, such as up-to-date legislation, international law, official sources, legal literature and other relevant online publications. In the analysis of the data, content analysis was used, i.e. text analysis and content analysis. By using these analysis methods, the most essential things for the examination of the researched topic were searched for, structured and summarized in the existing data material. The material was collected and analyzed continuously, until it was felt that the answers to the research questions were obtained.

The study concluded that by changing the regulation, we want to ease the position of the victims and clarify the termination of forced marriages with the legislation, because previously the concept of forced marriage was not found in the Marriage Act. The criteria for recognizing a marriage concluded abroad as a minor also get clear regulations. In addition, the research found the possibility of annulment of marriage to be added to the Marriage Act as well as the actual effects of marital status registration in the religious community as a topic for development and review. The legal reform will enter into force on 1 October 2023.

Keywords/tags (subjects)

Marriage Act, government proposal, forced marriage, dissolution of marriage, recognition of marriage

Miscellaneous (Confidential information)

No

Sisältö

1	Johdanto	2
2	Tutkimusasetelma	3
2.1	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet	3
2.2	Tutkimusmenetelmät	4
2.3	Aineiston analysointi	6
2.4	Eettisyys ja luotettavuus	7
3	Avoliitto Suomessa	8
3.1	Oikeudesta solmia avioliitto	8
3.2	Avoliiton esteet ja niiden tutkinta	11
3.3	Vihkiminen	12
3.4	Kansainvälisen avioliiton solmiminen Suomessa	14
3.5	Ulkomaisen avioliiton tunnustaminen Suomessa	15
4	Avoliiton purkaminen Suomessa	17
4.1	Avioero	18
4.2	Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluva avioliiton purkaminen	19
4.3	Yhteiselämän lopettaminen	21
5	Hallituksen esitys HE 172/2021 vp	22
5.1	Pakkoavioliitto	23
5.2	Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen	25
5.3	Keskeiset ehdotukset ja niiden pääasialliset vaikutukset	26
6	Johtopäätökset	32
7	Pohdinta	39
	Lähteet	43

1 Johdanto

Pakottamalla solmittujen avioliittojen, eli pakkoavioliittojen määrän kasvaessa Suomessa on hattu lainsäädännöllisesti parantaa pakkoa kokeneiden asemaa. Hallitus on antanut ehdotuksensa (HE 172/2021 vp) eduskunnalle 14.10.2021 avioliittolakiin (L 1929/234) lisättävistä säännöksistä, jotka mahdollistavat pakottamalla solmitun avioliiton purkamisen kumoamalla. Luotaisiin uusi avioliiton purkamistapa. Oikeusjärjestyksemme vastaisten lapsiavioliittojen ennaltaehkäisemiseksi hallituksen esityksessä lisäksi ehdotetaan seuraavaa: ”Avioliittolakia ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, että ulkomailla alaikäisenä solmittu avioliitto tunnustetaan vain erityisestä syystä, jos ainakin toisella aviopuolisoista oli avioliiton solmimishetkellä asuinpaikka Suomessa.” Hallituksen esityksessä on siten selkeät kaksi kokonaisuutta, jotka vaativat sääntelyn uudistuksia. Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi avioliittolain lisäksi oikeudenkäymiskaarta ja tuomioistuimmaksulakia, joiden muutos koskisi avioliiton purkamis- tai tunnustamattajättämis-tilannetta koskevia tilanteita. Lakimuutos on osa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaa, jonka tarkoituksena on turvallisen oikeusvaltion kehittäminen ja rikosuhrien aseman parantaminen. (HE 172/2021 vp vp, 1 & 4.)

Suomeen lisääntyvissä määrin saapuvien maahanmuuttajien ja turvapaikan hakijoiden myötä Suomessa on alettu havaita pakkoavioliittoja ja siten tutkia niitä ilmiönä. Pakkoavioliittojen esille tulo on lisännyt tietoisuutta ja tietoa niistä, jonka mukaan ne ovat saaneet julkisuutta, ja niitä on alettu osata tunnistaa. (Toivonen 2017, 1 & 7.) Ihmisoikeusliiton (2022) mukaan Suomessa ei ole siltikään vielä tarkkaa tietoa tai kattavia tilastoja pakkoavioliittojen määrästä. Pakkoavioliiton uhrien parissa toimivilla järjestöillä ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestöillä on omaa dataa pakkoavioliittojen määrästä. (Lausunto avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta 2022.)

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, koska lakimuutos on valiokuntakäsittelyssä ja hallituksen esityksen mukaan muutoksien olisi tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian. Maailman kansainvälistyminen ja rauhattomuudet eri maissa saavat ihmiset vaihtamaan asuinmaataan, mutta eivät uskontoaan tai kulttuuriaan, joka ohjaa heidän avioitumistapaansa. Pakkoavioliittojen määrän ollessa kasvussa, lakimuutos helpottaisi pakkoavioliiton uhrien mahdollisuuksia viedä asia tuomioistuimeen ja sitä myöten saada avioliitto purettua kumoamalla, ei erona.

Opinnäytetyössä tutkitaan avioliittolakiin tulevia muutoksia, lakia avioliittolain muuttamisesta hallituksen esityksen kautta. Opinnäytetyössä esitellään aluksi: avioliiton solmimiselle ja tunnustamiselle luodut kansainvälisoikeudelliset perusedellytykset, joiden mukaan Suomessa toimitaan; sekä avioliiton purkamista. Työssä esitellään myös lain muutoksen taustat, perusteita sen tarpeellisuudelle, sekä toivottuja vaikutuksia mahdollisuuteen purkaa avioliitto. Suurimmat muutokset laissa tulevat koskemaan avioliiton solmimista, purkamista ja tunnustamista.

2 Tutkimusasetelma

2.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkittavaa ongelmaa on helppo lähestyä yksittäisten kysymysten avulla. Näitä kutustaan tutkimuskysymyksiksi. Ne ohjaavat tekijää keräämään oikeanlaista tietoa ja siten tutkimuksen eteneminen helpottuu. Tutkimuskysymyksillä rajataan ja pyritään löytämään vastaukset tutkittavaa ongelmaa. Jokin ongelma on aina tutkimuksessa, vaikka tutkimus tehdään vain tutkimuskysymysten kautta. (Kananen 2014, 44–45.) Kananen (2014, 44) mukaan sellaisiin tutkimuksiin, joissa selitetään uutta tai tuntematonta ilmiötä, on ongelmallista keksiä muu ongelma kuin ”ilmiötä ei tunneta.”

Opinnäytetyössä tutustutaan hallituksen esitykseen HE 172/2021 vp, jossa esitetään avioliittolain (AL 234/1929) uudistusta, joka mahdollistaa pakkoavioliiton uhrien avioliiton purkamisen kumoamalla. Opinnäytetyössä ei tulla ratkomaan jotain tiettyä ongelmaa, siinä kerrotaan mistä tutkittavassa uudessa asiassa on kyse. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millaisia muutoksia lakiuudistus tuo avioliiton päättämiseen ja ulkomailla alaikäistenä solmittujen avioliittojen tunnustamiseen. Tarkoitus on käydä läpi Suomen lainsäädännön mukaisen avioliiton solmimisen ja purkamisen edellytykset ja sen avulla tuoda esiin lakiuudistukset helposti ymmärrettävällä tavalla. Tarkoituksena ei ole referoida koko hallituksen esitystä, vaan tuoda tutkimuskysymysteni kannalta tärkeimmät seikat esille. Opinnäytetyö painottuu pakkoavioliiton kumoamisen mahdollisuuden tutkimiseen. Työssä vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mitkä ovat lakiin ehdotetut keskeiset uudistukset?
- Miten avioliiton kumoaminen eroaa avioerosta tai avioliiton mitätöinnistä?
- Mitä oikeusvaikutuksia avioliiton kumoamisella on pakotettuun osapuoleen?
- Miksi lakiuudistus on tarpeellinen?

2.2 Tutkimusmenetelmät

”Menetelmillä tarkoitetaan niiden keinojen kokonaisuutta, joiden avulla tutkimuksen aihetta lähestytään ja pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin” (Juuti & Puusa 2020, 9). Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään lainopillista kirjoituspöytä tutkimusta. Keinänen ja Väänänen (2015, 246) mukaan Nummenmaa (2006, 19) jakaa tieteellisen tutkimuksen empiiriseen ja teoreettiseen tutkimukseen, josta kirjoituspöytä tutkimusta pidetään teoreettisena tutkimuksena, jossa käytetään hyväksi olemassa olevaa tietomateriaalia ja tarkasteltuja ajatusrakennelmia. Oikeustieteen tutkimuksessa ydinalueena on yleisesti toiminut lainoppi eli oikeusdogmatiikka, jonka keskeinen tehtävä on oikeussääntöjen tulkinta ja systematisointi. (Hirvonen 2011, 21–22). Tulkinta on voimassa olevan oikeuden merkityksen selvittämistä, perustelua ja selventämistä käsiteltävässä oikeudellisessa ongelmassa. Systematisointi on oikeusjärjestelmän kokonaisuuden luontia ja ylläpittoa yleisten oppien avulla. Lainopissa yleiset opit ovat käsitteitä, periaatteita ja teorioita. (Määttä, Tolvanen, Kolehmainen, Kosonen, Väättänen & Keinänen 2018, 7.)

Lainopin tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus, mitä se on ja mikä merkitys sillä on suhteessa lakiin ja muihin oikeuslähteisiin. Lainopin tarkoituksena on tulkinnalla selventää voimassa olevan oikeuden sisältöä lainsoveltamiseen. Tarkoituksena on tuottaa tieteellistä tietoa oikeusnormeista tulkiten oikeusnormilauseiden (esim. lait ja asetukset) sisältöä, josta muodostuu yleisesti käytettävä lainoppi. (Hirvonen 2011, 21–24, 37.) Sajaman (2015, 5) mukaan lainoppi systematisoi tutkimuskohteena olevan oikeusalan normiston tuomalla esiin sen taustalla olevat yleiset periaatteet luoden johdonmukaisen ja selkeän kuvan tutkittavasta aiheesta.

Oikeuslähteet ovat oikeudellista informaatiota antavia lähteitä oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa ja oikeustieteessä sekä toimivat juridisen päätöksenteon perustana (Bergström 2018). Nämä ovat oikeuslähdeopin ydinalueet. Oikeuslähteet jaetaan perinteisesti niiden velvoittavuuden perusteella kolmeen ryhmään, joiden asema ja painoarvo oikeudellisen ratkaisun muodostamisessa on eri. Oikeuslähdeoppi jakaa oikeuslähteet:

- 1) vahvasti velvoittaviin;
- 2) heikosti velvoittaviin; ja

3) sallittuihin oikeuslähteisiin. (Määttä, ym. 2018, 9–10.)

Vahvasti velvoittavia tärkeimpiä oikeuslähteitä ovat kirjoitettu laki ja lakien nojalla annetut alemmantasoiset säädökset ja asetukset. Vahvasti velvoittaviin kuuluu myös tällaisen kansallisen oikeuden ulkopuoliset säädökset ja normistot, jotka Suomi on saattanut voimaan. Näitä ovat Eurooppaoikeudelliset ja jotkut kansainväliset sopimukset, kuten Euroopan unionin perussopimukset, EU-asetukset, direktiivit ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen normit. Oikeudellinen päätöksenteko pitää aina perustaa ratkaisunsa näihin. Heikosti velvoittaviksi oikeuslähteiksi luonnehditaan lainvalmisteluaineisto, joihin kuuluu esityöt eli hallituksen esitykset sekä valiokuntien mietinnöt ja lausunnot. Heikon velvoittavuuden omaa myös ennakkotapausarvoa omaavat tuomioistuinratkaisut eli korkeimpien oikeuksien sekä Euroopan unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ennakkoratkaisut. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä voidaan kutsua argumentaatiolähteiksi. Viimeisenä ovat sallitut oikeuslähteet, joiden avulla vahvistetaan ratkaisun perusteluja. Tällaisia ovat oikeuskirjallisuuden tulkintakannanotot, jotka voivat sisältää yksilön mielipiteitä, yksilöimättömät lain valtuussäännökset, korkeimpia oikeuksia alemmat tuomioistuinratkaisut ja viranomaisten vakiintunut hallintokäytäntö. (Määttä, ym. 2018, 9–10.)

Laadullinen tutkimus koostuu teksteistä ja sanoista, eikä luvuista ja tilastoista määrällisen tutkimuksen tavoin. Laadullista tutkimusta käytetään sellaisten tapausten tai ilmiön tutkimiseen, jota ei tunneta. Tarkoituksena on saada tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä tarkka ymmärrys, syvälinen näkemys ja hyvä kuvaus, mutta laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole mahdollistaa asian yleistyvyyttä. Tavoitteena on kokonaisvaltainen laaja kuvaus, joka auttaa ja antaa uuden tavan ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkittavaa ilmiötä tai asiaa. (Kananen 2017, 34–36.)

Opinnäytetyössä tutkittiin hallituksen esittämää lakiuudistusta, jonka tarkoituksena on täydentää voimassa olevaa lakia tarkennuksin. Tarkoituksena on antaa mahdollisimman kattava kuvaus lakimuutoksesta ja antaa ymmärrys lakiuudistuksen tarpeellisuudesta. Opinnäytetyön ollessa enemmän teorialähtöinen laadullinen tutkimus, empiriaa muodostuu tutkimuskysymyksiin vastaamalla, vaikka vastaukset tutkimuskysymyksiin löytyvät opinnäytetyössä käytetystä aineistosta. Lisää empiriaa muodostuu yrityksestä ennustaa lainsäädännön muutoksien vaikutukset yksilöihin sekä yhteisöjen ja yhteiskunnan ajatteluun ja toimintaan.

Hallituksen esitys lakiuudistuksesta kuuluu vielä heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin ennen kuin se lisätään osaksi voimassa olevaa lakia. Opinnäytetyössä käytetään aineistona erilaisia oikeuslähteitä jokaisesta velvoittavuusryhmästä. Pääasiallisena tutkimuskohteen aineistona toimii netistä löydettävissä oleva hallituksen esitys 172/2021 vp laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, avioliittolaki 1929/234, oikeuskirjallisuus sekä pakkoavioliiton uhreja tukevien järjestöjen verkkosivut. Hallituksen esitys sisältöön vaikutti valiokuntien oikeusministeriöön toimittamat lausunnot liittyen pakottamalla solmitun avioliiton kumoamiseen ja ulkomailla alaikäisenä solmittu avioliitto tunnustamiseen. Lausunnot olivat eri tahojen mielipiteitä eli sallittuja oikeuslähteitä, joita käytettiin hallituksen esityksessä määränsä puolesta antamaan suuntaa, onko hallituksen esitys omiaan tuomaan validia uudistusta lakiin ja millainen uudistuksen tulisi olla. Lisäksi työssä käytetään oikeudellista aineistoa ja kansainvälisiä sopimuksia tietoperustan lähdeaineistona, kuin myös joitain korkeimman oikeuden ratkaisuja, joita oli vähäinen määrä, koska kyseessä on näin uusi asia Suomessa.

2.3 Aineiston analysointi

Tekstimuotoista aineistoa analysoidaan lukemalla sitä mukaan, kun aineistoa löytyy. Aineiston analysointi on jatkuvaa, sillä tarkoituksena on etsiä uutta aineistoa ja lukea sitä koko aika uudelleen, jotta tutkimuskohde hahmottuisi mahdollisimman hyvin. Etukäteen ei voida määritellä kuinka paljon aineistoa tarvitaan tutkimusongelman ratkaisuun tai, jotta tutkimuskysymykset saavat riittävän vastauksen. Tämä tekee laadullisen aineiston analysoinnista syklisen prosessin, jossa aineiston keruu ja analysointi vuorottelevat koko tutkimusprosessin ajan. Sykli koostuu siis aineistonkeruusta, tarvittaessa aineiston yhteismitallistamisesta, jos kaikki aineisto ei ole samassa muodossa, tiivistämisestä (koodaus), aineiston luokittelusta, analysoinnista ja uudesta tiedonkeruusta. (Kananen 2017, 129, 131–133.) Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Menetelmää käytetään kvalitatiivisessa tutkimuksessa analysoidessa tekstimuotoisia aineistoja. Sisällönanalyysillä tavoitellaan saada tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty ja yleisessä muodossa oleva kuvaus, jotta löydettäisiin tekstin merkitys. (Sarajärvi ja Tuomi 2018, luku 4.4.) Oikeuslähteet kuuluvat siten laadulliseen aineistoon, joita ovat kaikki tutkittavaan ilmiöön liittyvät tekstimuotoiset dokumentit. Näitä aineistoja tulkitaan analysoimalla samalla kuin etsitään lisää aineistoa vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Oikeustieteen osa-alueiden tutkimusmenetelmien keskeisimmät perusmenetelmät ovat sisällönerittely eli tekstianalyysi, sekä empiiriset tutkimusmenetelmät, jotka jaetaan laadullisiin ja määrällisiin. Lähtökohtaisesti käytetään tekstianalyysia tutkittaessa oikeusnormeja ja kuinka niitä tulkitaan tapauskohtaisesti. Empiiriset menetelmät tai näkökulmat toimivat usein apumenetelminä, jotta tutkimus saa erilaista näkökulmaa käyttäen hyväksi eri oikeudenaloja. Tutkittaessa oikeusnormia, tekstianalyysissä käydään läpi olemassa olevat tulkinnat siitä, joiden avulla valitaan sopivin tulkinta ja perustelut sille. Oikeuslähteinä tulkinnassa käytetään esim. lainvalmisteluasiakirjoja, tuomioistuintratkaisuja ja vertailevia näkökohtia. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2010, 25–26.)

Oikeudellisen tutkimuksen oikeudenalakohtaisuus rajautuu työssä perheoikeuteen, joka kuuluu siviilioikeuteen. Analysoitavaksi on otettu yhteiskunnalliset ilmiöt ja ongelmat, jotka rajautuvat täysin perheoikeuden piiriin. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2010, 18.) Työssä ei analysoida tai tarkastella, millaisia varallisuus- ja oikeudellisia vaikutuksia tai rikosoikeudellisia puolia avioliiton purkamisen tai tunnustamatta jättämisen taustalla on. Pakkoavioliiton tuomissa kysymyksissä on kuitenkin helposti mukana rikosoikeudellisia seikkoja, koska pakko muodostuu mm. uhkailun, kiristämisen tai väkivallan kautta, jotka ovat rikoksia ja siten rangaistavia tekoja. Tarkoituksena on esitellä avioliittolakiin tulevia uudistuksia avioliiton instituutin ja avioliiton purkamisen ollessa tarkasteltavana, millaiset muutokset ja mahdolliset vaikutukset on niihin.

2.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden edellytyksenä on hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen. Tutkimuseettinen neuvottelukunta ja suomalainen tiedeyhteisö ovat yhteistyössä laatineet tutkimuseettinen ohjeen, jonka mukaan tutkimuksen tekijän tulee noudattaa tutkimukseensa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja kaikissa tutkimuksen vaiheissa koko tutkimuksen elinkaaren ajan. Toimintatapojen peruspilarit ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan: ”Tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä.” Lisäksi tulee ottaa huomioon muiden tutkimukset, asianmukaiset viittaukset muiden julkaisuihin ja tutkimuksiin, riittävä dokumentaatio sekä vaatimusten mukainen raportointi. (Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) 2023.) Luotettavuustarkasteluun ja riskienhallintaan tulee varautua jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa, eikä vasta tutkimuksen lopussa. Tällainen ennakkosuunnittelu auttaa pääsemään aina parhaaseen luotettavuustarkastelun tulokseen. (Kananen 2017, 176.)

Tieteellisen työn ja tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa käytetään luotettavuusmittareita, joita ovat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetilla vahvistetaan tutkimuksen toistettavuus, jolloin aina tutkimuksen toteutuksen uusimisella päädytään samaan tutkimustulokseen. Reliabiliteetti täten vahvistaa tutkimustulokset ja tulosten pysyvyyden. Validiteetti ilmaisee, että tutkitaanko tutkimuksessa juuri oikeita asioita. Tutkimuksen hyvän suunnittelun ja oikein tehty aineiston analyysi, jossa paljastuu syy-seuraussuhteet, vahvistavat tutkimuksen validiteettia ja siten saadaan pätevyyttä tutkimukselle. Mikäli useammat tutkijat pääsevät samaan tulkintaan tutkittavasta ilmiöstä tai aiheesta, tulkinta on ristiriidaton heidän välillään, joka lisää tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä. (Kananen 2017, 175–176, 179.)

Koska tämä opinnäytetyö on lainopillinen kirjoituspöytä tutkimus, luotettavuus perustuu jo valmiina olemassa olevaan aineiston tutkimiseen. Luotettavuus muodostuu siis käytetyistä lähteistä, jonka takia lähdekriittisyys on lähtökohta kerätessä lähdeaineistoa opinnäytetyötä varten. Aiheen ollessa uusi, tulee kiinnittää erityistä huomiota lähdeaineiston julkaisuajankohtaan, jotta välttyttäisiin vanhentuneen tiedon käyttämiseltä. Lähteiden tulee olla ajantasaisia suhteessa hallituksen esityksessä käytyihin asioihin. Lähdeaineiston tärkein kategoria on viranomaislähteet, joita ovat hallituksen esitykset, voimassa oleva lainsäädäntö, lainvalmisteluasiakirjat sekä kansainväliset sopimukset. Loppu lähdeaineisto koostuu oikeuskirjallisuudesta, oikeustiedettä käsittelevistä julkaisuista, tutkimuksen aiheeseen liittyvät tutkimukset, järjestöjen verkkosivuilla olevista julkaisuista ja tilastoista aiheesta sekä pakkoavioliiton uhrien antamista haastatteluista lehdistölle. Lähdes kaikki käytetty aineisto ovat verkkolähteitä, joten julkaisija määrittää lähteen luotettavuuden.

3 Avioliitto Suomessa

3.1 Oikeudesta solmia avioliitto

Avioliitto on lailla säänneltävä sukupuolineutraali kahden tasa-arvoisen henkilön välinen liitto, jonka taustalla on kansallinen oikeus ja kansainväliset sopimukset. Suomessa avioliittoa säätelee avioliittolaki AL 234/1929. (Kangas 2019, 274–275). Suomi on ratifioinut kansainväliset sopimukset, eli sisällyttänyt ne valtion lainsäädäntöön, jonka mukaan kansainväliset sopimukset antavat oikeudellisen kehyksen myös avioliiton solmimiselle (YK:n yleissopimukset ja julistukset n.d). Suomalaisessa avioliitossa noudatettavia kansainvälisiä sopimuksia ovat Kankaan (2019, 273–274) mu-

kaan muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksia koskeva yleismaailmallinen julistus, Yhdistyneiden kansakuntien avioliittoa koskeva yleissopimus (koko nimeltään: Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioliittoa ja avioliittojen kirjaamista koskeva yleissopimus, SopS 50/1946), Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus sekä Euroopan unionin perusoikeusasiakirja. Muita avioliittoa koskevia kansainvälisiä sopimuksia ovat YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälistä yleissopimusta (SopS 8/1976), YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 68/1986), Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus eli Istanbulin sopimus (SopS 53/2015) sekä Haagin yleissopimus avioliittojen solmimisesta ja niiden pätevyyden tunnustamisesta (HE 172/2021 vp, 10–12).

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksia koskeva yleismaailmallisen julistuksen (hyväksytty 1948) 16 artiklan kolme kohtaa listaavat jokaisen oikeudet avioliiton solmimiseen. Niiden mukaan:

(1) Täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe ilman minkäänlaisia rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Heillä on yhtäläiset oikeudet avioliittoon, avioliiton aikana ja sen purkamisen jälkeen. (2) Avioliiton solmiminen tapahtukoon vain tulevien aviopuolisoiden vapaasta ja täydestä suostumuksesta. (3) Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan. (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus n.d.)

Suomi on osapuolena Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioliittoa ja avioliittojen kirjaamista koskevassa yleissopimuksessa, joka tehtiin YK:ssa vuonna 1962 (Helin 2020, 216). Suomi liittyi tähän yleissopimukseen vuonna 1964. Tässä avioliittoa koskevassa yleissopimuksessa avioliiton luonnetta korostetaan osapuolia suojelevana vapaaehtoisena liittona. (Kangas 2019, 273.) Yleissopimuksen 1 artiklan 1. kohdan mukaan:

(1) Mitään avioliittoa ei voida laillisesti solmia ilman molempien osapuolten täyttä ja vapaaehtoista suostumusta, mikä heidän tulee henkilökohtaisesti ilmaista asianmukaisen julkisen ilmoituksen jälkeen ja vihkimään oikeutetun viranomaisen sekä todistajien läsnäollessa, kuten laissa on säädetty (SopS 50/1964).

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 8/1976) lisäksi vahvistetaan avioliiton vapaaehtoisuutta sekä puolisoitten ja näiden lasten turvaa avioliittoa solmittaessa, sen aikana ja sen purkautuessa (HE 172/2021 vp, 11).

Euroopan ihmisoikeussopimus on Euroopan neuvoston jäsenmaiden allekirjoittama yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta. Sopimus on tehty suojaamaan vapausoikeuksia. (Euroopan neuvosto, EN (Council of Europe, CoE) n.d.) Ihmisoikeussopimuksen (SopS 85–86/1998) 12 artiklan, Oikeus avioliittoon, mukaan ”avioliittoiässä olevilla miehillä ja naisilla on oikeus mennä avioliittoon ja perustaa perhe tämän oikeuden käyttöä säätelevien kansallisten lakien mukaisesti.” (EIS 63/1999). Euroopan unionin virallisen lehden (C 303/2007, 4, 21) mukaan EIS 12 artikla on perusta myöhemmin tulleen Euroopan unionin perusoikeuskirjan (2007) 9 artiklaan, Oikeus solmia avioliitto ja oikeus perustaa perhe: ”oikeus solmia avioliitto ja oikeus perustaa perhe taataan tämän oikeuden käyttöä sääntelevien kansallisten lainsäädäntöjen mukaisesti.”

Samaa sukupuolta olevat

Suomen lainsäädännön mukaan avioliitto on nykyisin sukupuolineutraali kahden henkilön välinen liitto (Kangas 2019, 274). ”Kansainväliset ihmisoikeudet eivät edellytä, että oikeudesta avioliittoon seuraisi ehdoton velvollisuus taata myös samaa sukupuolta oleville pareille oikeus avioitua tai rekisteröidä parisuhteensa” (Oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe n.d). YK:n ihmisoikeuksia koskevassa yleismaailmallisessa julistuksessa (16. artikla 1. kohta) sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (12. artikla) puhutaan avioliiton olevan miehen ja naisen välinen liitto. Kuitenkin Ihmisoikeuksia koskevassa yleismaailmallisessa julistuksessa (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 2. ja 7. artikla), Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) n.d, 14 artikla) ja Euroopan perusoikeuskirjassa (Euroopan unionin perusoikeuskirja 2007, 21 artikla) puhutaan syrjinnän kiellosta ja ihmisistä tasa-arvoisina.

Maaliskuusta 2017 alkaen Suomen avioliittolaki on antanut myös samaa sukupuolta oleville parisunnille oikeuden solmia pätevän avioliiton. Tätä ennen saman sukupuoliset henkilöt ovat voineet rekisteröidä parisuhteensa, jolla on ollut lähtökohtaisesti – ei tosin täysin – samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella. (Mikkola 2021, 46.) Uusia parisuhteita ei ole voinut enää rekisteröidä 1.3.2019 jälkeen, vaan samaa sukupuolta olevien henkilöiden tulee solmia avioliitto tasa-arvoisen avioliittolain mukaisesti (Kangas 2019, 275).

3.2 Avioliiton esteet ja niiden tutkinta

Suomen lainsäädännössä on lista esteitä, jotka estävät joissain tapauksissa avioliiton solmimisen. Ensinnäkin avioliittoon ei saa mennä alle 18-vuotias (AL 234/1929, 4.1 §). 1.6.2019 kumottiin avioliittolain 4.2 §, jonka mukaan oikeusministeriöllä oli kuitenkin oikeus antaa erityisistä syistä 18 vuotta nuoremmalle poikkeuslupa avioliiton solmimiselle. Hallituksen esityksessä (HE 211/2018 vp, 8) erityisinä syinä pidettiin uskonnollisia syitä ja esiaviollisia raskauksia, joiden seurauksena syntyvälle lapselle haluttiin aviolapsen status. Alaikäisen raskaus yhdistettynä ulkomaisen kulttuuriin ja uskuntoon aiheuttivat myös paheksuntaa näissä yhteisöissä, jonka takia haettiin erityislupaa. Alaikäisten avioliittoja alettiin kuitenkin pitämään lapsiavioliittoina, joiden taustalla piili vaara järjestetystä pakkoavioliitosta. Alaikäisten avioliitoissa on kyseenalaistettu alaikäisen tahdonmuodostuskyky avioliittopäätöksen osalta perheen ja muun yhteisön asettamien kulttuurillisten paineiden johdosta. Poikkeuslupamenettelyn luopumisella haluttiin parantaa näissä painostavissa kulttuureissa elävien alaikäisten mahdollisuutta päättää omasta elämästään ilman tällaisia paineita tai perheen ja muun yhteisön painostusta. (HE 211/2018 vp, 8–9; Kangas 2019, 277–278.)

Suomessa on voimassa yksiavioisuus. Avioliittolain mukaan ”kukaan ei saa mennä avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa tai rekisteröity parisuhteensa on vielä voimassa” (AL 6 §). Lähisukulaisuhde on myös avioliiton este. ”Kukaan ei saa mennä avioliittoon isänsä, äitinsä, näiden vanhempien tai muun suoraan takenevassa polvessa olevan sukulaisensa kanssa eikä lapsensa, lapsenlapsensa tai muun suoraan etenevässä polvessa olevan sukulaisensa kanssa” (AL 7.1). Kielto avioliittoon koskee myös sisaruksia, puolisisaruksia (AL 7.2 §) sekä, kun sukulaisuussuhde on syntynyt adoption seurauksena (AL 9a §). Sukulaisten kanssa avioliiton solmiminen ei ole kuitenkaan ehdottomasti kielletty. AL 9 §:n mukaan ”avioliittoon eivät saa mennä keskenään ne, joista toinen on toisen veljen tai sisaren jälkeläinen, ellei oikeusministeriö erityisistä syistä anna siihen lupaa.” Lupapäätös on annettava avioliiton esteiden tutkijalle (AL 234/1929, 11.2 §).

Esteiden tutkinta

Kaikilta avioliittoon aikovilta pareilta on tutkittava ennen avioliiton solmimiseen tarkoitettua vihkimistä, ettei avioliitolle löydy laissa säädettyjä esteitä. Kihlakumppanien on yhdessä pyydettävä avioliiton esteiden tutkintaa Digi- ja väestötietovirastolta, tai vaihtoehtoisesti evankelis-luterilaisen kirkon tai ortodoksisen kirkkokunnan seurakunnalta, jos kihlakumppanit ovat tai toinen heistä on sellaisen jäsen. Ahvenanmaan maakunnassa avioliiton esteet tutkii Ahvenanmaan valtionvirasto.

(AL 234/1929, 10; 11.1 §.) Avioliittolain 12 §:n mukaan kihlakumppaneiden tulee kirjallisesti vakuuttaa, ettei avioliitolle ole esteitä ja annettava tätä tukevat dokumentit ja selvitykset, mikäli ne eivät ole avioliiton esteiden tutkijan saatavilla.

Vain täysi-ikäiset, 18-vuotta täyttäneet voivat solmia lailla pätevän avioliiton. Avioesteiden tutkintaa kihlakumppanit voivat pyytää kuitenkin jo ennen täysi-ikäisyyttä, mutta avioliiton he voivat solmia vasta täyttäessään 18 vuotta. (Kangas 2019, 278.) Avioliittolain (234/1929) 13 §:n 1 momentin mukaan ”Jos avioliiton esteiden tutkija toteaa, että avioliitolle ei ole laissa säädettyä estettä, hänen on annettava siitä todistus.” ja 2 momentin mukaan ”Todistusta ei saa antaa ennen kuin seitsemäntenä päivänä avioliiton esteiden tutkinnan pyytämisestä. Todistuksen saa kuitenkin antaa aikaisemmin, jos siihen on painavia syitä” Tätä todistusta kutsutaan esteettömyystodistukseksi, joka on voimassa 4 kuukautta sen antamisesta. Avioliittolain esteiden tutkintaa koskee lisäksi avioliittoasetuksen (820/1987) sisältävät menettelysäännökset, jotka ohjaavat tutkinnan suorittamista käytännössä (Kangas 2019, 277, 278).

3.3 Vihkiminen

Vihkimisoikeudesta annetun lain (1157/2019) 3.1 §:n mukaan ”vihkimisoikeuden myöntää Digi- ja väestötietovirasto”. Vihkimisen voi siis suorittaa vain sellainen henkilö, jolle Digi- ja väestötietovirasto on myöntänyt vihkimisoikeuden. (Laki vihkimisoikeudesta 1157/2019.) Lähtökohtaisesti vihkijä voi käyttää toimivaltaansa vain Suomen alueella (Helin 2020, 198).

”Avioliitto solmitaan vihkimisellä” (AL 234/1929, 1.2 §). Lainmukainen pätevä avioliitto vaatii avioliittolain mukaisen vihkimisen, muussa tapauksessa vihkiminen on mitätön, ja täten avioliittoa ei synny. Mitätön vihkiminen on kyseessä, jos sen on suorittanut henkilö, jolla ei ole vihkimisoikeutta tai on sen menettänyt, tai vihkiminen on muuten suoritettu avioliittolain (L 234/1929) vastaisesti. Tällaista liittoa kutsutaan myös putatiiviliitoksi, jonka osapuolet elävät siinä uskossa, että ovat laillisessa avioliitossa. Koska kyseessä ei ole lainvoimainen avioliitto, liittoon ei liity mitään aviovarallisuusosoikeudellisia vaikutuksia. (AL 19.1 §; Kangas 2019, 279–281.) Avioliittolain 19 § 2 momentti sisältää poikkeuksen mitättömän vihkimisen pätevoittämiseksi hakemuksella: ”Tasavallan presidentti voi kuitenkin erittäin painavista syistä päättää, että vihkimistä, joka 1 momentin mukaan on mitätön, on pidettävä pätevänä. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin vihityistä taikka, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.” Avioliittolain (L 234/1929) 19.2 §:ssä ei mainita,

miten tasavallan presidentti tekee tulkinnan erittäin painavista syistä, mutta Mikkolan (2021, 47) mukaan: ”Ratkaisu on tehtävä yksittäistapauksellisten olosuhteiden nojalla, puolison tai lasten edut huomioiden.”

Vihkiminen voidaan toimittaa avioliiton esteiden tutkinnan jälkeen joko kirkollisena tai siviilivihkimisenä todistajien läsnä ollessa. Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon lisäksi kirkolliseksi vihkimiseksi hyväksytään rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa toimitettu vihkiminen sellaisen henkilön toimesta, jolla on vihkimisoikeudesta annetun lain mukainen vihkimisoikeus. Digi- ja väestötietovirasto voi myöntää vihkimisoikeuden myös yksityishenkilölle, jonka edellytykset on lueteltu avioliittolain (234/1929) 17b §:ssä. Yksityishenkilön suorittama vihkiminen on siviilivihkiminen. (Kangas 2019, 279.)

Avioliittolain 14–16 §:t asettavat vihkimistoimitukselle tarkat muotovaatimukset, joita tulee noudattaa pätevän avioliiton synnyttämiseksi. Vihkiminen on toimitus, jossa korostuu henkilökohtainen oikeustoimi (Kangas 2019, 279). Kukaan ei voi avioitua olematta paikalla vihkimisessä. AL 15 § edellyttää vihkimistilaisuudessa molempien kihlakumppaneiden samanaikaista läsnäoloa sekä henkilökohtaista vastaamista vihkijän esittämään kysymykseen: ”tahtooko hän mennä kihlakumppaninsa kanssa avioliittoon”. (AL 234/1929, 15 §.) Vihkiminen ei ole pätevä, jos toinen avioliittoon aikovista on paikalla esim. asiamiehen edustamana tai videoneuvotteluyhteyden välityksellä. (Kangas 2019, 279.) Kirkollisessa vihkimisessä uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toteutetaan, voi määrätä AL 15 §:n lisäksi muut ehdot ja muodot vihkimiselle (AL 234/1929, 16 §).

Vihkijän on hoidettava tehtävänsä huolellisesti ja asianmukaisesti (Laki vihkimisoikeudesta 1157/2019, 5 §; AL 234/1929, 17.2 b §). Vihkijällä on ennen vihkimistä vastuu ja velvollisuus saada varmuus, että avioliiton esteiden tutkinta on toimitettu siten kuin avioliittolain (234/1929) 11–13 §:ssä säädetään ja varmistua, että siitä annettu todistus on voimassa. Esteellisyyksiä vihkimiselle ovat kihlakumppanin häiriintynyt mielentila, minkä takia toinen puoliso, tai kumpikaan, ei ole kykeneväinen ymmärtämään avioliiton merkitystä (esim. päihtymys), sekä muu vihkijän tietämä seikka, joka voi estää avioliiton. Esteettömyyksiä varmistaminen ja vihkimistilanteessa tehtävät havainnoinnit kuuluvat vihkijä kontrollivelvollisuuteen. (AL 234/1929, 18 §; Mikkola 2021, 47–48.)

3.4 Kansainvälisen avioliiton solmiminen Suomessa

Vapaa liikkuminen ja maailman kansainvälistyminen on johtanut enenemissä määrin avioliittoon johtaviin parisuhteisiin, joissa on kansainvälinen liittymä. Liittymä voi olla puolisoiden eri maan kansalaisuudet, kotimaat tai he asuvat parisuhteensa aikana useammassa valtiossa. Tällaisissa tilanteissa tulee esille kysymykset kansainvälisestä toimivallasta, sovellettavasta aineellisesta laista ja ratkaisujen oikeusjärjestelmien rajat ylittävistä vaikutuksista. Näihin kysymyksiin löytyvät vastaukset kansainvälisestä yksityisoikeudesta, joka on lisätty eri tilanteissa sovellettavana säännösten kokonaisuutena jokaisen maan oikeusjärjestelmään. (Mikkola 2021, 171–172.)

Avioliittolain V -osassa, 108–114 §:ssä käsitellään avioliiton solmimista koskevat kansainvälisen yksityisoikeudelliset säännökset (AL 234/1929, V osa). Avioliiton esteitä tutkittaessa tulee selvittää kihlakumppanien valtiokohtaiset vahvat liittymät, jotka määrittävät avioliiton solmimisessa sovellettavan lain. Vahvaksi liittymäksi Suomeen luetaan Suomen kansalaisuus tai asuinpaikka Suomessa. (Helin 2020, 199.) Avioliittolain (L 234/1292) 108 §:n mukaan jopa toisen edellä mainittu vahva liittymä Suomeen, johtaa siihen, että avioliiton esteet tutkitaan molempien osalta Suomen lain mukaan. Tästä johtuen, jos kummallakaan ei ole mitään liittymiä Suomeen, heillä on oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä vain, jos avioliittolain 108.2 §:n edellytykset täyttyvät:

1. *avioliitto on sallittu Suomen lain mukaan; ja*
2. *jos kummallakin on oikeus solmia avioliitto sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen hän on tai jossa hänellä on asuinpaikka, tai sen valtion lain mukaan, jota jommassakummassa näistä valtioista on sovellettava avioliiton esteiden tutkintaan.*

Tällöin sovelletaan Suomen sekä vieraan valtion lakia kumulatiivisesti eli niiden yhdessä vaikuttaen. Kummankin edellytyksen täyttämällä pyritään poistamaan mahdollisuus, joka saattaisi johtaa ontuvaan avioliittoon. Ontuva avioliitto tarkoittaa avioliittoa, jota ei takuuvarmasti tunnusteta puolisoiden kannalta tärkeissä maissa. Voi tulla tilanne, jolloin Suomessa solmittua avioliittoa ei tunnusteta puolisoiden kotimaassa tai maassa, johon he muuttavat asumaan. (Helin 2020, 200–201.) Jos ulkomaalaiset kihlakumppanit, joilla ei ole mitään sidoksia Suomeen, haluavat solmia avioliiton Suomessa vieraan valtion lain mukaan, he ovat avioliittolain (L 234/1929) 108.2 §:n mukaan velvollisia esittämään avioitumisoikeudestaan hyväksyttävän selvityksen.

Suomi on tehnyt kansainvälisyksityisoikeudellisia sopimuksia avioliiton solmimisesta sopimusvaltioissa. Näiden sopimusten määräyksiä tulee Suomessa ottaa huomioon avioliittoa solmiessa. Avioliiton esteet tutkitaan kansallisia, avioliittolain lainvalintasäännöksiä soveltaen, jos esillä oleva tapaus ei kuulu valtiosopimusten soveltamisalaan. Tällaisia oikeusapusopimuksia Suomi on tehnyt Puolan (SopS 68/1981), Venäjän (SopS 102/1992), joka oli aikaisemmin Neuvostoliitto (SopS 48/1980) sekä Ukrainan (SopS 82/1994) kanssa. Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken on tehty Pohjoismainen avioliittokonventio (SopS 20/1931), jonka 1 artiklan mukaan AL 108 §:ää ei sovelleta toisen Pohjoismaan kansalaiseen tämän vaatimuksesta, joka hakee avioliiton esteiden tutkintaa Suomessa. (Helin 2020, 199.)

3.5 Ulkomaisen avioliiton tunnustaminen Suomessa

Ulkomaisella avioliitolla tarkoitetaan vieraassa valtiossa sen valtion viranomaisen edessä solmittua avioliittoa. Ulkomailla solmittu avioliitto ei aina tarkoita, että se tunnustetaan päteväksi Suomessa, koska avioliitto kulttuurillisena ilmiönä ei ole yhtenäinen jokaisessa maassa. Avioliiton muodolle tai sen solmimistavalle ei ole maailmanlaajuisia yhtenäisiä sopimuksia, jonka takia jokaisen tunnustettavan avioliiton kohdalla arvioidaan, onko se pätevä Suomen oikeuden näkökulmasta. Ulkomaisten avioliittojen tunnustamista koskevia päätöksiä tehdessä ratkaisut tehdään tunnustamisnormien eikä lainvalintanormien avulla, koska tarkoituksena on kulttuurin käytäntöjen mukaisesti solmituissa avioliitoissa suojata perhe-elämää. Ahtaasti tulkittu kotimainen lainsäädäntö voi johtaa monien ulkomailla solmittujen avioliittojen tunnustamatta jättämiseen. (Helin 2020, 208–212.)

Ulkomaisen avioliiton tunnustamista koskevat säännökset avioliittolaissa käydään V-osan 2 luvussa, pykälät 115–118 (AL 234/1929). Pykälät ovat mukaan saaneet inspiraationsa Haagissa vuonna 1978 tehdystä yleissopimuksesta avioliittojen solmimisesta ja avioliittojen pätevyyden tunnustamisesta, joka on kuitenkin jätetty Suomessa ratifioimatta. Ulkomaalaisten avioliittojen pätevyyteen suhtaudutaan avioliittolaissa ja Haagin yleissopimuksessa lähtökohtaisesti myönteisesti. (Helin 2020, 209.)

Helinin (2020, 213) mukaan vieraassa valtiossa asianmukaisesti solmittujen avioliittojen tunnustaminen kuuluu tunnustamisnormien favor matrimonii -periaatteen perusajatukseen. Favor matrimonii -periaate kuuluu avioliiton tunnustamissäännöksiin ja sitä käytetään, kun pohditaan avioliiton pätevyyttä vieraan valtion oikeustoimena suhteessa suomalaiseen lainsäädäntöön. Näin

pyritään estämään ontuvia avioliittoja ja välttämään Suomessa tiukkojen avioliiton tunnustamisrajoitusten luomista. Ontuvat avioliitot tarkoittavat sellaisia avioliittoja, jotka ovat päteviä tietyssä valtiossa, mutta mahdollisesti pätemättömiä muissa puolisoiden elämän kannalta tärkeissä valtioissa. (Helin 2020, 213; HE 172/2021 vp, 7–8.) Tunnustaminen edellyttää asuinpaikka- tai kansalaisliittymää vihkimisvaltioon. Avioliittolain (L 234/1929) 115 §:n mukaan avioliitto on pätevä Suomessa, oikeutetusta vihkijäviranomaisesta riippumatta, jotka mainitaan 1 ja 2 momenteissa, jos edellytykset täyttyvät.

Suomessa tunnustetaan myös Suomen oikeuskäytäntöön poikkeuksellisilla tavoilla solmittuja avioliittoja, joiden tunnustamiselta edellytetään erityisiä syitä. AL 116 §:n mukaisia poikkeuksellisia avioliiton solmimistapoja ovat kuoleman jälkeen solmittu avioliitto (postuumi avioliitto), kihlakumppanin poissaoleminen vihkimistilanteessa (proxy marriages), valtakirjalla solmittu avioliitto sekä tosiasiallinen toimenpitein, jotka eivät sisällä vihkimistä tai muuta menettelyä (common law marriage). Tällaiset vieraat avioliiton solmimistavat voivat saada Suomessa pätevyuden, koska ajatuksena on kunnioittaa vierasta oikeutta. Jokaista ulkomaisen avioliiton tunnustusta arvioidaan kuitenkin tapauskohtaisesti. Arviointi edellyttää tietoa avioliiton tunnustusta hakevien kihlakumppanien yhteydestä vihkimisen tehneeseen valtioon ja heidän yhteiselämänsä kestoaikaa. (Helin 2020 214–215.) Avioliittolain (L 234/1929) 116 §:n 1 momentti listaa edellytykset pätevyden tunnustamiselle Suomessa tällaisille poikkeuksellisille avioliiton solmimistavoille:

- avioliitto tulee olla pätevä vihkimisvaltiossa, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla oli asuinpaikka tai, jonka kansalainen hän oli avioliittoa solmittaessa; ja
- on erityinen syy tunnustaa avioliitto Suomessa päteväksi. (AL 234/1929, 16 §; Helin 2020, 214–215.)

Korkein hallinto-oikeus (KHO) ratkaisussaan 2022/9 käsittelee muun muassa poikkeuksellista avioliittotodistusta ja onko se pätevä Suomessa. KHO 2022/9: ”Avioliitosta ei ollut esitetty laillistettua avioliittotodistusta eikä avioliittoa ollut merkitty Suomen väestötietojärjestelmään.” Tapauksessa oli kyse valtakirja-avioliitosta, joka solmittiin vuonna 2013 kahden Pakistanin kansalaisen välitse puhelimitse kahden valtuutetun todistajan ollessa läsnä Pakistanissa, toisen puolisoista ollessa Suomessa. Kihlakumppanit eivät olleet siis henkilökohtaisesti läsnä vihittäessä. KHO 2022/9:

”Pakistanin ulkoministeriön virkamies on todistanut asiassa toimitetun avioliiton rekisteröintitodistuksen oikeaksi. Suomen tai muun Pohjoismaan edustusto ei kuitenkaan ole laillistanut todistusta kyseisen virkamiehen oikeudesta antaa tällaista todistusta. Avioliiton rekisteröintisopimusta ei näin ollen voida pitää asianmukaisesti laillistettuna.”

Avioliiton forum-valtiona toimi Pakistan, jonka maan lakia favor matrimonii -periaatteen mukaan noudatetaan, joten avioliitto on lähtökohtaisesti pätevänä myös Suomessa. Erityisinä syinä tälle avioitumistavalle oli kihlakumppaneiden kansallinen liittymä avioliiton solmimisvaltion Pakistanin heidän ollessa sen maan kansalaisia sekä perhe-elämän kesto aika. Tapauksessa puoliset ovat KHO:n päätöksen hetkellä olleet naimisissa yli kahdeksan vuotta, mutta tosiasiallinen perhe-elämän vietto yhdessä asumisen muodossa avioliiton solmimisen jälkeen on ollut melko vähäistä. Tapauskohtaiseen harkintaan on vaikuttanut puolisoitten pyrkineen vierailla toisen luona, tiivis yhteydenpito päivittäin, taloudellinen tukeminen, toistensa pitkä tunteminen ja kulttuurin mukainen perheiden päätös avioliitosta. (KHO: 2022:9)

Suomessa ei aina tunnusteta avioliittoja, vaikka ne ovat solmittu ulkomailla asianmukaisesti sen maiden lakien mukaisesti. Tunnustamisen kieltäytymisperusteena voidaan käyttää tällaisessa tilanteessa ainoastaan kansainvälisen yksityisoikeuden ordre public -periaatetta eli ehdottomuusperiaatetta, jonka mukaan vieraan valtion säännökset on jätettävä huomiotta kansallisten lakien perusarvojen nojalla voimakasta julkista etua suojellen. Ordre public -periaate on avioliitolain 139 §:n mukaan sovellettava tilanteisiin, joissa vieraan valtion säännösten soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen, esim. moniavioisuuteen, lapsiavioliittoon tai avioliittoon, jota ei solmittu täysin vapaaehtoisesti. Ulkomaisen avioliiton tunnustamisessa ordre public -periaate tulee käsiteltäväksi, jos jommallakummalla puolisoista on relevantti sidos Suomeen (AL 234/1929, 139 §; Helin 2020, 217.)

4 Avioliiton purkaminen Suomessa

Kaikki avioliitot purkautuvat joskus, joko avioeron toimesta tai puolison kuolemaan tai kuolleeksi julistamiseen (AL 234/1929, 3 §). Helinin (2020, 225) mukaan: ”Jotta avioliitto voitaisiin purkaa, sen on täytynyt syntyä pätevällä tavalla.” Tällä lauseella Helin tarkoitti suomalaisia päteviä avioliittoja (kts. luku 3.3) sekä ulkomailla solmittuja avioliittoja, jotka ovat Suomessa tunnustettu, ja ne

halutaan purkaa Suomessa. AL 19 §:n mukaan mitättömiä tai ulkomaisia tunnustamattomia avioliittoja ei ole tarpeen eikä mahdollistakaan purkaa Suomessa. (Helin 2020, 225–226.)

4.1 Avioero

Avioliitto voidaan purkaa tuomioistuimen päätöksellä eli avioerolla (Avioero 2020). Avioeroa voi hakea kumpi tahansa puoliso erikseen tai puoliset yhdessä riippumatta siitä, miten pitkä aika on kulunut vihkimisestä. Avioliitolle ei ole asetettu vähimmäisaikaa. Erosääntelyä voi kuvailla irtisanomisperusteiseksi eli kumpi tahansa voi halutessaan päättää yhteiselön ja jättää avioerohakemuksen. Puolisoiden ei tarvitse myöskään tehdä toiselle puolisolle tai tuomioistuimelle selvitystä syystä eikä kertoa motiiveja avioeron hakemiselle. Tällä erosääntelyn tavalla halutaan suojata parisuhteen yksityisyyttä eikä etsitä eroon syyllistä. (Mikkola 2021, 49–50.)

Avioeroa ei saa heti hakemuksen jättämisen jälkeen. Avioeron normaaliin prosessiin kuuluu puolen vuoden (6 kuukautta) harkinta-aika, joka alkaa siitä, kun puolisoitten yhteinen hakemus on jätetty tuomioistuimelle tai sen kansliaan. Mikäli avioeron hakijana toimii vain toinen puoliso, harkinta-aika alkaa siitä, kun kumman tahansa puolison jättämä hakemus avioerosta annetaan tiedoksi toiselle puolisolle. Kun vähintään 6 kuukautta on kulunut harkinta-ajan alkamisesta, puoliset voivat tehdä yhdessä tai erikseen vaatimuksen avioeroon tuomitsemisesta. Harkinta-aikaa ei kuitenkaan voi jatkaa loputtomiin. Vaatimus avioeroon tuomitsemisesta on tehtävä ennen kuin on kulunut vuosi (12 kuukautta) harkinta-ajan alkamisesta, muuten avioeroasia raukeaa ja puoliset jatkavat avioliitossa. (AL 234/1929, 26 §; Avioero 2020.)

Puolen vuoden harkinta-aika ei ole avioeron ehdoton edellytys, vaan avioeron voi saada myös ilman harkinta-aikaa. Avioero ilman harkinta-aikaa on myönnettävissä puolisoille, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta (AL 234/1929, 25.2 §). Kahden vuoden keskeytyksettä erillään asumisen toteen näytössä käytetään Mikkosen (2021, 50) mukaan väestötietojärjestelmästä saatavia otteita tai henkilötodisteluja, jos osoitteenmuutoksia ei ole jostain syystä tehty tai pidetty ajan tasalla.

Avioliittolaissa on lisäksi kaksi muuta tilannetta, joissa puoliset on tuomittava avioeron ilman harkinta-aikaa. Nämä luetellaan avioliittolain 27.1 § 1–2 kohdissa. Ensinnäkin Suomessa ei voi mennä naimisiin oman läheisen sukulaisen kanssa: ”puolisot ovat toisilleen sukua suoraan takenevassa ja

etenevässä polvessa tai sisaruksia taikka puolisisaruksia” (AL 234/1929, 27.1 § 1 kohta). Suoraan takenevassa polvessa tarkoittaa omia vanhempia, vanhempien vanhempia ja niin edelleen sekä tädit, sedät, enot ja heidän vanhempansa. Suoraan etenevässä polvessa tarkoittaa omia lapsia, lapsenlapsia ja niin edelleen sekä veljen tai sisaren lapsia. Toinen tilanne, jossa puoliset on tuomitava avioeron ilman harkinta-aikaa, on tilanne, jossa: ”avioliitto on solmittu jommankumman puolison aikaisemman avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen ollessa voimassa, eikä aikaisempi avioliitto tai rekisteröity parisuhde vielä ole purkautunut” (AL 234/1929, 27.1 § 2 kohta). Nämä ovat avioliittolain 6, 7 ja 9a §:ssä mainittuja esteitä, jotka kuuluisivat tulla esille jo avioesteitä tutkittaessa ja siten avioliiton ei pitäisi syntyäkään. Jos tällaiset esteperusteet tulevat esille, kumpi tahansa puoliso voi vaatia avioeroa ilman harkinta-aikaa tai syyttäjän on viran puolesta nostettava kanne ja vaadittava avioeroa. (AL 234/1929, 27.2 § & 27.3 §; Kangas 2019, 289–290.)

4.2 Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluva avioliiton purkaminen

”Kansainvälisten avioliittojen yleistymisen on tarkoittanut myös kansainvälisten avioeroasioiden määrän kasvua” (Mikkola 2022, 2). Avioliitoissa ollessa kansainvälisiä liittymiä, tulee avioerotilanteessa ensiksi etsiä apua kansainvälisestä yksityisoikeudesta, jonka säännökset ohjaavat oikeaan oikeusjärjestelmään ja siten avioeroasiassa kansainvälisen toimivallan omaavaan forumvaltioon. Forumvaltio on oikeuspaikkana toimiva valtio. (Mt.) Kansainvälisessä avioliiton purkamista koskevassa asiassa toimivaltaista forumvaltiota etsiessä oikeuslähteinä käytetään pääsääntöisesti pohjoismaista avioliittokonventiota (SopS 44/2001) tai Eurooppaoikeudellista Bryssel IIa -asetusta, joiden nojalla määräytyy kansainvälinen toimivalta. Pohjoismaista avioliittokonventiota voidaan soveltaa vain, jos sen 7 artiklan kaksoisliittymän edellytys täyttyy: molemmilla puolisoilla on jonkin sopimusvaltion kansalaisuus ja kummallakin on asuinpaikka jossakin sopimusvaltiossa. Hakijan tulee kuitenkin olla asunut vähintään vuoden ajan valtiossa ennen hakemuksen tekemistä, puoli vuotta (6 kuukautta) riittää, jos hakijalla on tämän valtion kansalaisuus. Mikäli 7 artiklan edellytykset täyttyvät, avioliittokonventio saa soveltumisalallaan etusijan Bryssel II -asetukseen sekä kansallistasoisiin säännöksiin. (Mikkola 2021, 190–191; SopS 44/2001, 7 artikla.)

Bryssel IIa -asetus tulee säädöksenä seuraavana Suomessa tarkasteltavaksi kansainvälisessä toimivalta-asetuksena avioliiton purkamisasiassa, mikäli Pohjoismaista avioliittokonventiota ei voida soveltaa. Pohjoismainen avioliittokonventio ja Bryssel IIa -asetus ovat kuitenkin toimivaltamääräyksiltään käytännössä samat. (Helin 2020, 239.) Valentová:an (2016) viitaten Mikkola (2022, 3):

”Bryssel II -asetuksessa säädetään tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioeroa, asumuseroa tai avioliiton pätemättömäksi julistamista sekä lasten huoltoa koskevissa asioissa.” Asetuksen nojalla ei määritetä avioerossa sovellettavaa lakia tai toimivaltaa avioeron liittämissä asioissa. Asetuksen 3 artiklassa on lista liittymäperusteista, jotka koskevat hakijan ja vastaajan henkilökohtaisia valtiokohtaisia liittymiä. Näiden perusteella puoliso voi valita missä toimivaltaisen jäsenvaltion tuomioistuimessa hän haluaa avioeroasiansa hoituvan. (A 2019/1111, 3 artikla; Helin 2020, 230.) 3 artiklan liittymäperusteet ovat lähes identtiset pohjoismaisen avioliittokonvention 7 artiklan perusteisiin nähden.

Bryssel IIa -asetuksen 18 artiklan mukaan toimivallan tutkiminen tulee tapahtua tuomioistuimen viran puolesta. Toimivallan puuttuessa asetuksen nojalla, tämän jäsenvaltion on omasta aloitteestaan jätettävä asia käsittelemättä (Helin 2020, 233). Samojen osapuolten avioliiton purkamista koskevia asioita ei voi olla vireillä kahdessa tai useammassa jäsenvaltiossa samaan aikaan. Tämän perusteella 20 artiklan 1 kohdan lisäpendens -sääntelyä noudattaen: ”sen tuomioistuimen, jossa menettely on aloitettu myöhemmin, on omasta aloitteestaan lykättävä asian käsittelyä, kunnes on ratkaistu, onko tuomioistuin, jossa menettely on ensin pantu vireille, toimivaltainen.” Bryssel IIa -asetuksen kansainvälinen toimivalta ei ylety tilanteisiin, joissa millään EU:n jäsenvaltiolla ei ole toimivaltaa avioeroasiassa 3–5 artikloissa mainittujen liittymäperusteiden nojalla. Tällöin voidaan soveltaa kansallisia toimivaltaperusteita. (Helin 2020, 246–248.)

Helinin (2020, 231) mukaan suomalaisten tuomioistuinten ei tarvitse tutkia sellaisia tilanteita, joita Suomi ei tunnusta avioliittoa purkaviksi, koska tutkittava asia on valtiolle vieras. Avioliittolaki ei tunne suomalaisen avioliiton mitätöintiä, pätemättömäksi julistamista tai asumuseroa, mutta AL 121.1 §:n mukaan vieraassa valtiossa tällaisesta tai avioerosta annetun päätöksen tunnustaminen tapahtuu Suomessa ilman eri vahvistusta. (AL 121.1 §; Helin 2020, 231).

Avioliittolaissa on erillisenä osanaan kansainvälisiä yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset, joissa käsitellään avioliiton purkamista ja yhteiselämän lopettamista. Suomen toimiessa forumvaltiona, sovellettava laki on *lex fori* eli kotimainen laki. Tällaisissa avioeroa koskevissa kansainvälistä toimivaltaa tarvitsevilla asioilla sovelletaan tuomioistuimessa avioliittolakia Suomen ollessa tuomioistuinvaltiona. (Mikkola 2021, 192–193.) Nykyisen avioliittolain mukaan elossa olevien avio-
puolisoiden avioliitto voidaan purkaa ainoastaan tuomioistuimen tuomitsemalla avioerolla, jota

kumpikin tai vain toinen puoliso on vaatinut. Purkamisen edellytyksenä kuitenkin on, että avioliitto on solmittu pätevällä tavalla ja sen tulee olla Suomessa pätevä, eli tunnustettu. (Helin 2020, 225.) Avioliittolain 119 §:stä löytyy kriteerit Suomen tuomioistuinten kansainväliselle toimivallalle.

4.3 Yhteiselämän lopettaminen

Puolisoilla yhteiselön alkaessa muuttua vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi yhteistaloudessa, vaihtoehtona on yhteiselämän lopettaminen tai avioero. Pahimmassa tapauksessa tilanne voi kärjistyä perheväkivallaksi ja puoliset haluavat katkaista yhteiselämä mahdollisimman nopeasti, ennen avioeron 6 kuukauden harkinta-ajan päättymistä, mikäli avioero on laitettu vireille. Voi tulla tilanne, että kumpikaan ei halua muuttaa pois yhteisestä kodista, jonka takia tarvitaan ulkopuolinen tekemään päätöksen asiasta. Tässä luvussa käsittelen yhteiselämän lopettamista koskevaa lainsäädäntöä.

Yhteiselämän lopettaminen on eri asia kuin avioliiton päättäminen avioerolla. Avioeroa tulee hakea erikseen. Puoliset voivat tehdä yhteiselämän lopettamista koskevan hakemuksen, avioerohakemuksen tavoin, yksin tai yhdessä toisesta riippumatta. Yhteiselämän lopettamista koskevat säännökset ovat avioliittolain 24 §:ssä. (Kangas 2019, 284.) Korkein oikeus on ennakkotapauksessaan (1995:98) mahdollistanut yhteiselämän lopettamista koskevan vaatimuksen esittämisen avioerosta riippumattoman asiana. Vaatimus voidaan siis laittaa vireille avioliiton aikana ennen avioeron vireillepanoa, avioeroa koskevan hakemuksen tai oikeudenkäynnin yhteydessä, tai avioeron saadessa lainvoiman, mutta ennen osituksen toimittamista. (KKO 1995:98.)

Yhteiselämän lopettamista koskevan hakemuksen tullessa vireille tuomioistuimeen, sen tehtävänä on arvioida enemmän asunnon tarpeessa oleva puoliso. Tuomioistuin tekee päätöksen, jonka mukaan toinen puoliso saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin ja toinen velvoitetaan muuttamaan pois. Kangas (2019) käyttää poismuuton veloitteesta termiä ”hätöpäätös”, joka voidaan panna heti täytäntöön ilman lainvoimaakin. Asunnon käyttöoikeuden lisäksi tuomioistuin voi oikeuttaa tämän puolison käyttämään myös sellaista irtainta omaisuutta, joka kuuluu toiselle puolisolle. Tällaiseksi lasketaan AL (234/1929) 24.4 §:n mukaan: yhteisesti käytettäväksi tarkoitettu asuntoirtaimisto, puolison työväline tai muuten puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten olevat irtain omaisuus. Käyttöoikeuden näkökulmasta ei ole väliä kumpi omistaa yhteisenä kotina käytetyn asunnon tai irtaimen omaisuuden, mutta osituksessa nämä otetaan huomioon. Kun omaisuuden

ositus tai erottelu saa lainvoiman, päätös yhteisen kodin ja tiettyjen irtainten omaisuuksien käyttöoikeudesta sekä muuttovelvoitus raukeavat. Raukeamisen takaraja on kuitenkin kaksi vuotta tuomioistuimen päätöksen antamisesta, jos omaisuuden ositusta tai erottelua ei toimiteta. (AL 234/1929, 24 §; Kangas 2019, 284–285.)

5 Hallituksen esitys HE 172/2021 vp

Hallituksen esityksessä (172/2021 vp, 1) ehdotetaan muutettaviksi mahdollisimman pian avioliittolakia, oikeudenkäymiskaarta ja tuomioistuinmaksulakia. Esityksen valmistelun taustalla on pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman lisäksi eduskunnan 2019 edellyttämät selvitysvaatimukset (Eduskunnan vastaus EV 256/2018 vp – HE 211/2018 vp) hallitukselle, jonka mukaan hallituksen tulisi selvittää:

mahdollisuudet saada alaikäisenä tai muusta avioliiton esteestä huolimatta taikka pakottamalla solmittu avioliitto päättymään, purkautumaan, kumottua tai mitätöityä muutoin kuin avioerolla sekä sen, millaisia vaikutuksia tällä on muun muassa puolisoitten ja lasten elämään;

ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista koskevan sääntelyn mahdolliset tarkistustarpeet ja vaikutukset. (HE 172/2021 vp, 4)

Istanbulin sopimus, eli naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus, tuli voimaan Suomessa 1.8.2015, jonka 32 artikla edellyttää seuraavaa: ”Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistukseksi, että pakottamalla solmitut avioliitot voidaan mitätöidä, kumota tai purkaa aiheuttamatta uhreille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa.” (SopS 53/2015, 5 § & 32 artikla). Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa arvioiva asiantuntijaryhmä /-valvontaeli GREVIO antoi vuonna 2019 Suomea koskevassa arvioreportissa Baseline Evaluation Report Suomelle suositustaan rohkaisun kappaleessa 152 sisällyttämään lainsäädäntöön mahdollisuuden mitätöidä, kumota tai purkaa pakottamalla solmittu avioliitto (GREVIO Baseline Evaluation Report Finland 2019, 41). Yleissopimuksen 32 artiklaa koskevasta suosituksen selitysosan (kappale 151) mukaan tämän säännöksen tarkoituksena on varmistaa se, että naisten ja tyttöjen vapautuessa ilman heidän vapaata suostumustaan solmituista avioliitoista, heidän ei tarvitse kantaa siviilisäättyyn liittyviä seurauksia (GREVIO Baseline Evaluation Report Finland 2019, 40).

Selvitystarpeiden pohjalta 2020 tammikuussa oikeusministeriössä valmistui arviomuistio 2020:17, VN/12734/2019 edellä mainittujen sääntelytarpeiden johtopäätöksistä. Arviomuistio koostuu mietinnöistä ja lausunnoista, jotka ovat saatu sidosryhmien lausuntopalautteesta. Sääntelytarpeiden ja lausuntojen pohjalta muodostettiin hallituksen esityksen 172/2021 vp pääasiallinen sisältö, joka koskee avioliittolakiin lisättäviä säännöksiä, jotka mahdollistavat pakottamalla solmitun avioliiton purkamisen kumoamalla; ja avioliittolain ehdotettua muutosta, jonka mukaan ”ulkomailla alaikäisenä solmittu avioliitto tunnustetaan vain erityisestä syystä, jos ainakin toisella aviopuolisoista oli avioliiton solmimishetkellä asuinpaikka Suomessa”. (HE 172/2021 vp, 1, 4.)

Hallituksen esitys on jaoteltu viiteen osaan: esityksen kiteyttävään pääasialliseen sisältöön, perusteluihin, lakiehdotuksiin, liitteisiin ja rinnakkaisteksteihin. Perustelut-osio on informatiivisin, joka on jaoteltu 10 kappaleeseen. Niissä käydään läpi seikat, jotka johtivat lakiuudistuksen tarpeellisuuden sekä nykytilaa pakkoavioliitosta ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamisesta ilmiönä ja arvioidaan sitä Suomea velvoittaviin kansainvälisiin sopimuksiin. Perustelut-osiossa käydään läpi ehdotus perusteluineen, vaikutuksineen ja tavoitteineen sekä otetaan esille muita vaihtoehtoisia toteuttamisvaihtoehtoja lakiuudistukselle ja käydään läpi pohjoismaissa (Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti) voimassa olevaa lainsäädäntöä ja käytäntöä pakottamalla solmittujen avioliittojen purkamisesta ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamisesta. Esitetyn lakiuudistuksen sisältöön on vaikuttanut pohjoismaiden lainsäädännöstä saadut näkökohdat sääntelyvaihtoehtoihin sekä muut käytetyt keinot pakkoavioliiton päättämiseen ja ulkomaisen avioliiton tunnustamiseen. Sidosryhmät ovat antaneet lausuntonsa lausuntokierroksella hallituksen esitysluonnoksesta, joista hallitus teki tiivistelmän. Hallituksen esityksessä avioliittolakiin tulee muutoksia otsikon muutoksella, kokonaan uusilla pykälillä sekä voimassa olevien pykäliin tehdään muutoksia. Jokaisesta muutoksesta lakiin on säännöskohtainen perustelu. Lopuksi Perustelut -osiossa esitetään esitettyjen lakiuudistusten voimaantulo sekä ehdotusten suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.

5.1 Pakkoavioliitto

Avioliitto on kahden ihmisen omasta halusta solmittu liitto. Hallituksen esityksessä (172/2021 vp, 5) pakkoavioliitolle annetaan määritelmäksi seuraava: ”Sillä tarkoitetaan kuitenkin yleensä avioliittoa, jossa toinen tai molemmat puolisoista ei ole voinut itse vaikuttaa avioliiton solmimiseen tai puolison valintaan.” Pakkoavioliitossa on poikkeuksetta läsnä uhka, uhan tunne tai painostus.

Uhka tai painostus solmia avioliitto tulee usein suvun tai muun yhteisön toimesta, esimerkiksi lähipiiriin tai uskonnollisen yhteisön taholta. Usein lähipiiriin ja uskonnollinen yhteisö ovat sidoksissa toisiinsa ja siten pakotettu voi kokea uhan tulevan koko lähiyhteisöstä. Voidaan puhua kollektiivisesta uhasta, jonka pakotettu kokee. (HE 172/2021 vp, 5.)

Pakkoavioliitto ilmiönä liittyy usein kulttuurillisiin tekijöihin ja kunniakysymyksiin. Kuitenkin taustalla voi olla lisäksi rikollista toimintaa, kuten ihmiskauppaa; taloudellisia syitä, kuten avioliitossa taloudellinen hyväksikäyttö ja hyötyminen; tai esimerkiksi oleskelulupiin liittyviä asioita. Pakkoavioliitto voi kohdistua kehen tahansa sukupuolesta ja iästä riippumatta. (HE 172/2021 vp, 5.) Pakkoavioliittojen esiintymisestä ja ilmitulosta Suomessa on tehty vuonna 2017 selvitys Helsingin yliopiston yhteydessä toimivan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin toimesta (Toivonen 2017), jonka mukaan Suomessa ei ole tarkkaa tietoa tai tilastoja pakkoavioliittojen määrästä tai luonteesta. Pakkoavioliitto tilanteena voi olla arkaluontoinen ja uhri voi olla pelokas, jonka takia kaikki uhrit eivät halua tai uskalla kertoa tilanteestaan kenellekään. (HE 172/2021 vp, 5.)

Hallituksen esityksessä (HE 172/2021 vp, 5) viitataan edellä mainittuun vuonna 2017 Helsingin yliopiston yhteydessä toimivan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tekemään selvitykseen Pakkoavioliittojen esiintyminen ja ilmitulo Suomessa (Toivonen 2017), jossa määritellään pakkoavioliitolle, tai sen kaltaiselle tilalle eri muotoja. Hallituksen esityksessä muodoista kerrotaan seuraavasti:

Suomessa voidaan tunnistaa kolme tyyppillistä pakkoavioliiton, tai sen kaltaisen tilan, eri muotoa:

1. *Ulkomailla solmitut, ulkomaalaisten väliset pakkoavioliitot, jotka tulevat ilmi Suomessa esimerkiksi turvapaikanhakumenettelyssä.*
2. *Maahanmuuttajataustainen nuori lähetetään ulkomaille ja naitetaan ulkomailla asuvan henkilön kanssa.*
3. *Suomessa asuva Suomen kansalainen solmii avioliiton ulkomaisen naisen kanssa. Avioliitto solmitaan ensin yhteisymmärryksessä, mutta tosiasiallisesti ulkomaalainen vaimo joutuu avioliitossa monin tavoin (mm. seksuaalisesti ja taloudellisesti) hyväksikäytetyksi. Uhkailun ja alistamisen seurauksena naisella ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia erota, tai edes riittävästi tietoa avioerosta. (HE 172/2021 vp, 5.)*

5.2 Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Oli kyseessä ulkomailla solmitun täysi- tai alaikäisen avioliiton tunnustaminen, sen tunnustamista säädellään Suomessa avioliittolain mukaan. Avioliittolain 115–118 §:t antavat tunnustamisen edellytykset ja viranomaisten toimivallan avioliiton pätevyyttä koskevassa asiassa. Tunnustamisnormeina käytetään favor matrimonii -periaatetta luomaan avarakatseisuutta ulkomaisia avioliittoja ja vierasta oikeutta kohtaan eikä aseteta tiukkoja rajoituksia vihkimisvaltiossa pätevästi solmituille avioliitoille. Ei haluta luoda ontuvia avioliittoja. Tarkastelussa on huomioitava avioliiton solmimisvaltio, puolisoiden asuinpaikka- ja kansalaisliittymä, yhteiselämän kestoaika, puolisoiden elämäntilanne avioliiton tunnustamisen tarkastamishetkellä ja onko erityisiä syitä katsoa avioliitto täällä päteväksi. (HE 172/2021 vp, 7–8.)

Ulkomaiseen avioliittoon voi liittyä tekijöitä, jotka ovat pahasti Suomen oikeusjärjestyksen perusarvoja vastaan. Avioliittolain Erinäisistä säännöksistä (AL 5 luku) 139 §:n 2. momentti, jonka mukaan: ”Vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.” Tätä kutsutaan ehdottomuus- eli ordre public -periaatteeksi, jonka nojalla avioliitto voidaan jättää täällä tunnustamatta. Alaikäisenä tai lähisukulaisen kanssa solmittu avioliitto, moniavioisuus sekä avioliitto, jossa puoliso ei ollut antanut suostumustaan tai toisella ei ole riittävää kykyä antaa täyttä suostumusta avioliittoon, ovat ehdottomuusperiaatteen soveltamistilanteita. (HE 44/2001.) Edellä mainittujen kaltaisissa tilanteissa, avioliittojen tunnustamisessa tai tunnustamatta jättämisen harkinnassa tulee ottaa huomioon puolisoiden sen hetkinen elämäntilanne ja millaiseen tulokseen harkinta johtaa puolisoiden kannalta, kuten ontuvaan avioliittoon. Lainsäädäntö ei siis ole ehdoton, jonka mukaan kaikki tällaiset avioliitot tulisi jättää tunnustamatta, jotta Suomen oikeusjärjestyksen perusarvoja noudatetaan. Jokaisessa tunnustamisessa käytetään tapauskohtaista harkintaa, jonka sääntely on mahdollistanut. (HE 172/2021 vp, 7–8.)

Avioliitolle on asetettu Suomessa ikäraajaksi 18-vuotta. Aiemmin, ennen päivää 1.6.2019, Suomessa oli mahdollista hakea oikeusministeriöstä poikkeuslupaa solmia avioliitto alaikäisenä. Poikkeuslupaan vaadittiin erityisiä syitä, joista yleisimpiä olivat raskaus, uskonnollinen vakaumus sekä kulttuurilliset syyt. (AL 234/1929, 4§, 15.3.2019/351; HE 211/2018, 2.) Poikkeuslupasääntelystä luopumisen jälkeen Suomeen jäi kuitenkin mahdollisuus tunnustaa alaikäisenä ulkomailla solmittu

avioliitto vain erityisestä syystä, jos avioliiton solmimishetkellä toinen puolisoista on asunut Suomessa. Avioliiton tunnustamista koskeva arvio tehdään aina tapauskohtaisesti ottaen huomioon kaikki vallitsevat seikat ja tapauksen olosuhteet. Puhutaan kokonaisarviosta, jossa jokin erityinen syy voi estää kohtuuttoman tilanteen syntyminen. Erityisinä syinä voidaan pitää muun muassa seuraavia:

- *avioliiton tunnustamatta jättämisestä aiheutuu aviopuolisoille kohtuuttomia seurauksia,*
- *avioliiton ulkomailla alaikäisenä solminut henkilö on jo täyttänyt 18 vuotta ja haluaa avioliiton tulevan tunnustetuksi Suomessa, tai*
- *aviopuolisoilla on yhteinen lapsi ja avioliiton tunnustaminen on lapsen edun mukaista. (HE 172/2021 vp, 13–14.)*

Ulkomailla alaikäisenä solmituiden avioliittojen tunnustamiseen liittyvistä tapauksista tai tunnustamismääristä ei ole Suomessa tilastotietoa. Tällaisen avioliiton tunnustamisen ratkaiseminen on hyvin usein pääasiallisen tapauksen liitännäisasia, kuten oleskeluluvan myöntämistä koskevassa tapauksessa. Digi- ja väestötietoviraston (DVV) on saanut ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton rekisteröintiä koskevia hakemuksia viime vuosina vähän, vuosittain yhteensä alle 10. DVV on ainoa viranomainen, jolla on jonkinlaista tietoa tällaisten tapausten ilmaantumisesta, vaikka viraston sisäisen ohjeen mukaan tunnustaminen tehdään vasta alaikäisen tultua täysi-ikäiseksi. Kuitenkin useimmiten puoliset ovat jo täysi-ikäisiä pyytäessään avioliittonsa rekisteröintiä, josta ilmenee puolisoitten avioituneen ulkomailla ja odottaneen tarkoituksella alaikäisen täysi-ikäistymistä hakemusta varten. Vaikka vihkiminen on suoritettu ulkomailla pätevästi sen valtion lakien mukaisesti, Suomesta ulkomaille lähetetyn alaikäisen avioliittoa ei tulla tunnustamaan ehdottomuusperiaatteen nojalla, jos ulkomaille on lähdetty solmimaan avioliitto tarkoituksenmukaisesti kiertämään Suomen lainsäädäntöä avioliiton solmimisen ikärajoista. (HE 172/2021 vp, 8.)

5.3 Keskeiset ehdotukset ja niiden pääasialliset vaikutukset

Hallituksen esityksen keskeiset ehdotukset avioliiton kumoamisesta keskittyvät avioliittolain 6 luvun muuttamiseen. Avioliittolain 6 luvun otsikosta poistettaisiin sana ”avioero” ja se korvattiin termillä ”avioliiton kumoaminen”, joka on hallituksen esityksen (172/2021 vp, 26.) mukaan ”avioliittolain järjestelmässä yläkäsite erilaisille avioliiton purkamismuodoille.” Uusi otsikko olisi siten ”Yhteiselämän lopettaminen ja avioliiton purkaminen”. Samaan lukuun lisättäisiin uusi alaotsikko

”Avioliiton kumoaminen”, jonka alle lisättäisiin uusina pykälinä avioliiton kumoamista koskevat pykälät 27 a ja 27 b ja avioliiton kumoamista koskevaan oikeudenkäyntiin liittyvät pykälät 30 a—30 c. Uusien pykälien lisäksi useaan pykälään lisätään maininta avioliiton kumoamisesta. Ulkomaisen avioliiton tunnustamista koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi uudella pykälällä 115 a. (HE 172/2021 vp, 26 & 29.)

Hallituksen esityksen lakiuudistuksen pääasiallisia vaikutuksia tarkastellaan eri näkökulmista, jotka on jaettu omiksi alaluvuiksi: taloudellinen näkökulma, vaikutus viranomaisten toimintaan ja yhteiskunnalliset vaikutuksia. Yhteiskunnalliset vaikutukset ovat jaettu: kansalaisten asemaan, lapsiin, yhdenvertaisuuteen, sukupuolten väliseen tasa-arvoon sekä perus- ja ihmisoikeuksiin. Taloudellinen näkökulma sekä vaikutus viranomaisten toimintaan ovat hyvin vähäisiä, eikä niihin paneuduta tässä opinnäytetyössä.

Avioliiton kumoaminen

Avioliiton kumoamista koskevat uuden pykälät Hallituksen esityksessä (172/2021 vp, 33):

27 a §

Avioliitto on kumottava, jos aviopuoliso on pakotettu avioliittoon.

27 b §

Avioliiton kumoamisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioerolla. Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee avioeroa, sovelletaan myös avioliiton kumoamiseen, jollei toisin säädetä.

30 a §

Avioliiton kumoamista koskeva asia pannaan vireille käräjäoikeudessa hakemuksella. Toimivaltaisesta tuomioistuimesta avioliiton kumoamista koskevassa asiassa säädetään oikeudenkäymiskaaren 10 luvussa.

30 b §

Hakemuksen avioliiton kumoamiseksi voi tehdä puoliso, joka on avioliittoon pakotettu. Vaatimusta avioliiton kumoamisesta ei voida tehdä sen jälkeen, kun avioliitto on purettu.

30 c §

Avioliiton kumoamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on varattava toiselle puolisolle tilaisuus tulla kuulluksi.

Avioliiton kumoamista käytettäisiin tilanteissa, joissa avioliitto on syntynyt pakottamalla eikä puolison/puolisoiden vapaasta tahdosta. Avioliiton kumoamista koskevan uuden sääntelyn, 27 a §:n edellytysten alle ei kuulu esimerkiksi järjestetyt avioliitot, perheen tahto avioitumisesta tai kulttuuristen odotusten toteuttaminen avioliitolla, jos näissä osapuolilla on mahdollisuus antaa päättävältä suostua avioliittoon ilman, että suostumukseen on vaikutettu. Avioliitto on pakkoavioliitto, jos avioituvien suostumukseen vaikutetaan esim. käyttäen fyysistä väkivaltaa, tällä uhkaamista, oikeudenvastaista painostusta tai muuta vapaan tahdonilmaisun poistavaa pakotuksen keinoa. Hallituksen esityksessä (Mts. 27) mainitaan: ”Avioliiton solmimisen jälkeiset tapahtumat kuten avioliiton aikana mahdollisesti tapahtunut väkivalta tai hyväksikäyttö eivät ole perusteita avioliiton kumoamiselle.” Avioliitossa kaltoin kohdeltu ei siis voi hakea avioliiton kumoamista, jos on alun perin solminut avioliiton omasta vapaasta tahdostaan tai 30 b §:n mukaan silloin kun avioliitto on jo purettu. (Mts. 13, 26–28.)

30 b §:n mukaan avioliittoon pakotettu henkilö voisi hakea avioliiton kumoamista, mutta hänellä on pakotetuksi tulemisesta todistamistaakka. Kumoamista hakiessa on edellytyksenä, että avioliitto on solmittu ilman toisen tai kummankin puolison suostumusta, eikä ole merkitystä tiesitkö toinen puoliso pakottamisesta. Avioliiton kumoamista hakiessa hakijalla on velvollisuus esittää tuomioistuimelle uskottava näyttö pakotetuksi tulemisesta. Näyttönä voidaan esimerkiksi käyttää oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n mukaista uskottavaa näyttöä, joihin kuuluu esimerkiksi kirjallisia todisteita, tai asiaan osallisten ja muiden henkilöiden kuulustelut. Uuden 30 c §:n mukaan toiselle puolisolle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pakottamalla solmitun avioliiton asiassa. (Mts. 13, 27–28.)

Kumotun avioliiton oikeusvaikutukset määrittyvät avioliiton solmimisvaltion mukaan. Ulkomailla solmitut avioliitot kuuluvat kansainvälisten yksityisoikeuden sääntöjen piiriin, joiden mukaan sovellettavaksi voi tulla vieraan valtion laki, eikä avioliiton kumoaminen Suomessa johda tarkoituksen mukaiseen tulokseen. Avioliiton kumoamisen seuraukset Suomessa voi johtaa epävarmoihin tilanteisiin avioliiton solmimisvaltiossa tai muissa valtioissa. Tulisi selvittää minkä valtion lakia noudatetaan avioliiton purkamisen tunnustamisessa, vai noudatetaanko kansainvälisiä sopimuksia tai EU-tason sääntelyä Euroopan Unionin alueella, jolloin päätöksen tekee Euroopan unionin tuomio-

istuin (EUT) Bryssel IIa -asetuksen mukaan. Suomessa solmittuun avioliittoon tai Suomessa tunnustettuun ulkomaiseen avioliittoon voidaan soveltaa uutta sääntelyä pakkoavioliiton kumoamisesta ja normaaliin tapaan Suomen lakia. (Mts. 16, 27.)

Avioliiton kumoaminen olisi vaihtoehtoinen menettely avioeroon nähden avioliiton purkamiselle ilman harkinta-aikaa. Avioliiton kumoamisessa olisi 27 b §:n mukaan samat oikeusvaikutukset kuin avioerossa. Tarkoituksena olisi, että avioliittoon pakotettu saisi oikeudellista ja taloudellista suojaa avioliiton purkaututtua tai puolison kuollessa. Mikäli liitosta on syntynyt lapsi, oikeusvaikutukset toisivat suojaa myös lapsen oikeuksille suhteessa isään. Taloudellinen suoja tulee mahdollisuudesta omaisuuden ositukseen tai erotteluun sekä avioliittolain 103 b §:n mukaiseen sovitteluun. Avioliiton kumoamista koskeva asia pantaisiin 30 a §:n mukaan vireille käräjäoikeudessa hakemuksella, eikä siitä tuomioistuinmaksulain 5 §:n mukaan perittäisi tuomioistuinmaksulaissa tarkoitettua hakemusmaksua. (HE 172/2021 vp, 13, 27–28, 30.)

Avioliiton kumoamisella on haluttu vaikuttaa yhteiskunnallisesti kansalaisten asemaan tasa-arvoisina sukupuolesta tai seksuaalisen suuntautumisesta riippumatta perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Ennen kaikkea uudella sääntelyllä on symbolinen merkitys, jonka mukaan viestitään pakkoavioliittojen olevan ihmisoikeusloukkaus ja ettei pakottamalla solmittuja avioliittoja hyväksytä tai aiota tunnustaa. Eri valtioista ja yhteisöistä tuleville, kuten myös suomalaisille, avioliittoon pakotetulle halutaan antaa matalakynnyksinen mahdollisuus tukeen ja tietoon eri vaihtoehdoista avioliiton purkamiseen. Hallituksen esityksessä avioliiton kumoamisen johdosta ehdotetaan siviilisäätymerkintää koskeva uudistus väestötietojärjestelmään. Pakottamalla solmitun avioliiton kumoamisen myötä puolisoiden siviilisääty ei olisi ”eronnut”, vaan väestötietojärjestelmään palautetaan se siviilisääty, joka puolisoilla oli kumotun avioliiton solmimishetkellä. ”Avioliiton kumoaminen” tulisi olemaan väestötietojärjestelmässä käytetty merkintä avioliiton päättymismuotona. (Mts. 14–17.)

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen

Avioliittolain 115 §:n mukaan pätevästi ulkomailla solmittu tai Suomessa vieraan valtion viranomaisen edessä pätevästi solmittu ulkomainen avioliitto tunnustetaan Suomessa. Tähän 115 §:n pääsääntöön lisätään uusi pykälä 115 a § (HE 172/2021 vp, 35), joka toimii selkeänä pääsäännön poikkeuksena.

115 a §

Avioliittoa, joka täyttää 115 §:n mukaiset pätevyyden edellytykset, ei kuitenkaan pidetä pätevänä Suomessa, ellei siihen ole erityisiä syitä, jos avioliittoa solmittaessa ainakin toinen kihlakumppaneista oli alle 18-vuotias ja ainakin toisella oli asuinpaikka Suomessa.

Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamisen sääntelyä halutaan muutettavaksi siten, että ulkomailla alle 18-vuotiaana solmittu avioliitto tunnustettaisiin vain erityisestä syystä (kts. luku 5.2 erityisistä syistä), jos ainakin toinen puolisoista on asunut avioliiton solmimishetkellä Suomessa. Tunnustamista hakevien puolisoiden on toimitettava tunnustamisia käsittelevälle viranomaiselle, Digi- ja Väestötietovirasto, selvitys asuinpaikastaan avioliiton solmimishetkellä. Tällä pyritään selvittämään, onko puolisoilla asuinpaikan perusteella liittymä Suomeen. (HE 172/2021 vp, 18.)

Erityinen syy toimisi tunnustamisen perusteena, joka estäisi kohtuuttomien tilanteiden ja seurauksien syntymisen puolisoille tai heidän lapsille. Tunnustamatta jättämistä voidaan pitää kohtuuttomana ratkaisuna EIS:n 8 artiklassa tarkoitetun perhe-elämän suojaan vedoten, jos aviopuolisot ovat asuneet jo vuosia perheenä vihkimisen jälkeen. Tunnustamisessa tulee käyttää kokonaisvaltaista harkintaa, jossa pyritään kauaskatseisuuteen tunnustamisen vaikutusten osalta, kuten avioliittoon perustuvaa etuutta tai oikeutta tai lapsen perintäoikeutta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3 artiklan (1 kohta) mukaisesti lapsen edun ajattelu on ensisijainen asia, oli tunnustamista hakeva puoliso alaikäinen tai jos hänellä on lapsia. (Mts. 18, 29.)

Suomen ollessa Euroopan unionin jäsenvaltio, noudatamme EU:n perusoikeusvelvoitteita eli unionin oikeutta ja erityisesti perussopimuksen määräyksiä. Sääntelyn muutos voidaan nähdä rajoittavan sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) 21 artiklassa vahvistettua oikeutta vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella. Liikkumisen ja oleskelun oikeutta voidaan rajoittaa hallituksen esityksessä (172/2021 vp, 31–32) mainitun EU:n oikeuskäytännön mukaan: ”jos se perustuu yleistä etua koskeviin objektiivisiin syihin ja on oikeassa suhteessa kansallisessa oikeudessa hyväksyttävästi tavoiteltuun päämäärään”; ja kansallisella toimenpiteellä ”vain silloin, kun tällainen toimenpide on perusoikeuskirjassa taattujen perusoikeuksien mukainen.” Sääntelyn muuttaminen ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamisesta Suomessa perustuu tavoitteeseen ennaltaehkäistä alaikäisavioliittoja, suojella lapsia ja siten turvata lasten oikeuksia. Ehdotettu säänte-

lyn muuttaminen tunnustamisen rajoittamisesta on tavoitteidensa valossa pidettävissä korkea-arvoisena yleisenä etuna, jonka nojalla tällainen yksittäinen kansallisen oikeuden toimenpide oikeutetaan hyväksyttävänä ja oikeasuhteisena. Sääntelyn muuttamista puoltaa Suomen perustuslain 10 §:ssä turvatus yksityiselämän ja perhe-elämän suoja sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 8 artiklassa määrätty perhe-elämän suoja ja lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. Säännöksen muutos ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamisen rajoittamisesta nähdään suhteellisuusperiaatteen mukaisena, eli oikeasuhteisena ja tarpeellisena, koska:

1. *tavoitteena on lapsen etu ja hänen suojaaminen;*
2. *Säännös ei myöskään ylitä sitä, mikä on tarpeen sen tavoitteleman perustavanlaatuisen perustuslaillisen päämäärän saavuttamiseksi, koska säännös koskee vain avioliittoa, joilla on liittymä Suomeen; ja*
3. *kohtuuttomat tilanteet voidaan ottaa huomioon mahdollisuudella tunnustaa avioliitto erityisestä syystä (HE 172/2021 vp, 31–32)*

Suomessa avioliiton saa solmia vain täysi-ikäinen eli 18-vuotta täyttänyt henkilö. Tämän alaikärajan myötä hallituksen ehdotus vahvistaa Suomessa asuvien henkilöiden yhdenvertaisuutta, henkilökohtaista vapautta, koskemattomuutta ja turvallisuutta sekä uskonnon ja omantunnon vapautta. Ehdotus alaikäisenä ulkomailla solmineen avioliiton tunnustamisesta kuitenkin koskee suurilta osin ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, jotka ovat muuttaneet Suomeen. Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamista koskeva ehdotettu muutos on yhteiskunnallinen viesti kielteisestä suhtautumisesta alaikäisenä tai alaikäisen kanssa solmittuihin avioliittoihin. Tavoitteena on suojella lapsia, etenkin Suomessa asuvia alaikäisiä liian varhaiselta avioliitolta sekä ennaltaehkäistä tilanteita, joissa lapsi solmisi avioliiton ulkomailla. (Mts. 18–19.)

Ehdotus koskien erityisen syyn perusteella tunnustettavaa alaikäisenä ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamista on kuitenkin tehty suojelemaan henkilöiden yksityiselämää ja siten perhe-elämää, eikä sen perusteella tunnustamista aina evätä ordre public -periaatteen nojalla. Hallituksen esityksessä (172/2021 vp, 19) viitataan perustuslain 6 §:n 3 momenttiin ja sen esitöihin HE 209/1993 vp, s45/I, jotka toimivat suuntaviivana lapsen tasa-arvoiseen kohteluun täysi-ikäisiin verrattaessa, eikä nähdä lasta ns. ”passiivisena toiminnan kohteena.” On otettava huomioon lapsen yksilöllisyys ja henkilökohtainen kehitystaso ja siten antaa lapsen vaikuttaa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipiteellä ja sanalla on merkitystä. (Mts. 18–19.)

6 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutustua hallituksen esitykseen 172/2021 vp ja selvittää, millaisia muutoksia lakiuudistus tuo avioliittolakiin avioliiton päättämisestä ja ulkomailla alaikäistenä solmittujen avioliittojen tunnustamisesta. Ennen kuin tutkittiin avioliiton päättämistä, alkuun oli hyvä käydä läpi avioliiton solmimista koskevat asiat ja sen tunnustaminen. Seuraavaksi oli selvitettävä, millaisia vaihtoehtoja avioliiton purkamiseen on nyt. Selvityksestä ilmeni, että tällä hetkellä avioliittolaki 234/1929 tunnistaa avioliiton purkamistavaksi vain avioeron, joka on tarkoitustaan palveleva avioliiton purkamistapa, mikäli avioliitto on solmittu lainvoimaisiin ja tunnustettavin tavoin. Mutta miten toimitaan tilanteissa, kun avioliitto ei ole solmittu lainvoimaisella tavoin tai avioliiton solmimista koskevien ehtojen mukaisesti? Suomen kansainvälistyessä ja ulkomaalaisten määrän kasvun myötä on muodostunut ongelmakohtia ja siten lain uudistamistarpeita. Kappaleessa 5 on käyty läpi vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: mitkä ovat lakiin ehdotetut keskeiset uudistukset? Näillä uudistuksilla ehdotetaan avioliittolakiin lisättävien säännökset, jotka mahdollistavat pakottamalla solmitun avioliiton purkamisen kumoamalla; ja muutos avioliittolakiin, jonka mukaan (HE 172/2021 vp, 1) ”ulkomailla alaikäisenä solmittu avioliitto tunnustetaan vain erityisestä syystä, jos ainakin toisella aviopuolisoista oli avioliiton solmimishetkellä asuinpaikka Suomessa.” Erityiset syyt ovat lueteltu opinnäytetyön kappaleessa 5.2.

Suomi on allekirjoittanut eri kansainvälisiä sopimuksia, joiden mukaan Suomi on lupautunut suojelemaan lapsia. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 artiklan 1 kohdan ensimmäinen lause sanoo, että lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. Suomi allekirjoitti vuonna 1991 yleissopimuksen lapsen oikeuksista (SopS 60/1991), jonka 1 artiklan perusteella Suomessa lapsella tarkoitetaan alle 18 vuotta täyttäneitä henkilöä. 3 artikla komppaa lapsen suojelua ja lapsen edun ajattelua, jota sopimusvaltioiden tulisi toteuttaa tarpeellisin lainsäädäntö- ja hallintotoimin. Avioliittoa koskevan yleissopimuksen (SopS 50/1946) 2 artiklan mukaan Suomessa 18 vuotta täyttänyt on määritetty vähimmäisavioiäksi, jota nuorempi ei saa laillisesti solmia avioliittoa. Suomessa ei enää myönnetä erivapauksia alaikäiselle avioliiton solmimiseen (HE 211/2018 vp, 8).

Avioliitto, jossa toinen tai molemmat puolisoista ovat alaikäisiä, kutsutaan lapsiavioliitoksi, joissa uhreina ovat yleisemmin tytöt kuin pojat. Vaikka lapsiavioliiton uhrina voi olla tyttö tai/ja poika,

heidän asemansa ei ole sama. Monissa maissa tyttöjä pidetään vähempiarvoisena, jonka takia tytöt ovat tällaisen sukupuolittuneen epätasa-arvon uhreja paljon todennäköisemmin kuin pojat. Lapsiavioliitossa lapsen valinnanvapautensa voidaan viedä vanhempien tai suvun toimesta naittamalla heidät. Lapsiavioliitot ovat loukkaus lapsen ihmisoikeuksia vastaan. Lapsen elämä, terveys ja tulevaisuuden mahdollisuudet voivat vaarantua alaikäisenä solmitun avioliiton myötä. Uhkana on lapsen henkisen kasvun vaarantuminen, liian varhaiset raskaudet ja vanhemmiksi tulo, sosiaalinen eristäytyminen, kouluttautumisen keskeytyminen ja uramahdollisuuksien karsiutuminen sekä perheväkivalta. (Child marriage 2022.) Lapsiavioliitot voidaan nähdä luonteeltaan pakkoavioliiton kaltaisina, vaikka lasta ei suoraan pakotettaisiin solmimaan avioliitto, mutta lapsi voidaan esimerkiksi suostutella siihen ja käyttää tämän ymmärtämättömyyttä hyväksi. Lapsi voidaan olla kasvatettu olemaan täysin tottelevainen vanhempiansa kohtaan, jolloin lapselta on jo viety oma tahto ja valinnanvapaus, jolloin tälle jäi vain vaihtoehtottomuuden tunne ja siten mahdollinen pelko, että mitä käy, jos kieltäytyy solmimasta avioliittoa.

Pakkoavioliiton syitä ja pakottamisen keinoja on monia, jolloin syntyy toispuoleinen avioliitto ja pakotetusta tulee avioliiton uhri. Loisto Settlementti Oy:n Sopu-työntekijä Majid Allahyarin mukaan pakkoavioliittoon johtaneina syinä voi olla: ”esimerkiksi esiaviollinen seksi, epäily seksuaalivähemmistöön kuulumisesta, raskaaksi tuleminen tai perheiden tai sukujen välinen taloudellinen velka tai kosto.” (Allahyari n.d). Avioliittoon voidaan pakottaa henkilö myös oleskeluluvan saamiseksi. Pakottamisen keinoina on voitu käyttää esimerkiksi kiristämistä, uhkailua, väkivaltaa tai haavoittuvaista asemaa, kuten alaikäisyyttä, yhteisöstä riippuvaisuutta tai vammaisuutta. Pakotettu henkilö kokee näin terveyteen ja henkeen kohdistuvaa uhkaa, joka voi olla kunniaväkivaltaa tai jopa kuolemanpelkoa. Kieltäytyminen voi johtaa hyljätynsi tulemiseen suvusta, yhteisöstä tai lähipiiristä, josta on riippuvainen. Pahimmassa tapauksessa kieltäytyjä voidaan surmata. Avioliittoon pakotettu on yleisimmin tyttö tai nainen, mutta myös poikia ja miehiä pakotetaan avioliittoon. (Pakkoavioliitto n.d.) Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän verkkosivuilla ihmiskauppa.fi olevan uusien asiakkaiden 2021 vuosikatsauksen tilaston mukaan pakkoavioliittoon joutuneet heidän asiakkaansa ovat jaoteltavissa viiteen pääryhmään:

1. *Pakkoavioliitto on alkanut kotimaassa, usein uhrin ollessa alaikäinen. Perhe on muuttanut Suomeen, jossa samat olosuhteet ovat jatkuneet.*
2. *Uhri on naitettu Suomessa asuvan henkilön kanssa ja pakotettu tai painostettu saapumaan Suomeen.*

3. *Uhri on saatettu pakkoavioliittoon Suomessa tai häntä uhataan pakkoavioliittoon saattamisella.*
4. *Uhri on viety Suomesta ulkomaille pakkoavioliittoon saatettavaksi.*
5. *Järjestetyn avioliiton perusteella Suomeen saapuva puoliso joutuu Suomessa pakkoavioliittoon viittaaviin olosuhteisiin, eikä pysty lähtemään liitosta ilman vakavaa, kunniaan liittyvää tai muuta yhteisön harjoittamaa uhkaa ja painostusta. (Tilastot: uudet asiakkaat 2021, n.d.)*

Pakkoavioliitoissa toiselle tai kummallekaan puolisolle ei anneta päätösvaltaa eikä anneta kieltäytyä avioliiton solmimisesta. Pakkoavioliitoissa osapuolet eivät ole voineet vaikuttaa puolisonvalintaan ja suostumus avioliittoon on tullut erilaisen väkivallan pelossa. Järjestetyssä avioliitossa puolison valinnassa on mukana kolmansia osapuolia, jotka ovat usein lähipiiriin kuuluvia, kuten vanhemmat, sisarukset, ystävät tai muut lähipiiriin tai yhteisöön kuuluvat. Järjestetyt avioliitot eivät kuitenkaan ole pakottamalla solmittuja avioliittoja, koska avioon tarkoitetut osapuolet otetaan mukaan puolison valintaan ja heille annetaan valinnanvapaus, haluaako mennä naimisiin ehdotetun kumppanin kanssa. (Häkkinen 2020, 10–11.)

Järjestetyn avioliiton ja pakkoavioliiton raja voi olla häilyvä ja siten epäselvä. Hallituksen esityksen (172/2021 vp, 16) mukaan pakottaminen voi olla hienovaraista tai abstraktia toimintaa. Järjestetyssä avioliitossa on ajatus, että avioliitto solmitaan osapuolten suostumuksella ja he saavat kieltäytyä ehdotetusta kumppanista. Kolmansien osapuolien vaikutus, kuten pitkään kestänyt taivuttelu, voi aiheuttaa pakon tai vaihtoehdottomuuden kaltaista tunnetta, joka estää itsenäisen päätöksenteon. Järjestetty avioliitto voi siten muuttua pakkoavioliitoksi, jos toisen tai molempien osapuolten vapaaseen päätökseen avioitumisesta pyritään vaikuttamaan tai alun perin vapaasta tahdosta solmittu avioliitto on sellainen, josta puoliso ei pääse pois. Pyrkiessä erottaa järjestetty avioliitto pakkoavioliitosta, tulee selvittää pakon, painostuksen tai uhan laatu ja määrä. (Toivonen 2017, 6.) Näytön hankkiminen pakotetuksi tulemisesta voi kuitenkin olla vaikeaa todistajien ollessa avioliittoa solmittaessa usein vain hakijan lähipiiriin kuuluvat henkilöt, jotka ovat olleet mukana pakottamisessa ja siten haluttomia todistamaan pakottamista. Avioliiton kumoamista koskevaan menettelyyn hakeutumisen halukkuutta voi vähentää näyttövaikeudet, oikeudenkäyntikulut ja kumoamisesta tulleen päätöksen epävarmat vaikutukset eri maissa. Nämä avaintodistajat ja mahdolliset kirjalliset todisteet voivat lisäksi sijaita ulkomailla, joka vaikeuttaa näytön esittämistä ja eri maassa ei välttämättä tunnusteta avioliiton kumoamista ja sen oikeusvaikutuksia esimerkiksi siviilisäätymerkintään. (HE 172/2021 vp, 16–17.)

Avioeron hakeminen voidaan nähdä häpeällisenä asiana suvulle tai tuottaa huonoa mainetta kulttuurillisessa yhteisössä. Tytöt ja naiset ovat usein kulttuurillisten tekijöiden takia haavoittuvamassa asemassa, kuten suvun kunniakysymysten takia. (Pakkoavioliitto n.d.) Avioliitto ja avioliitossa pysyminen voivat olla yhteisön sisällä vallitsevan tapaperinteen ja ideologian mukaisesti pyhiä asioita. Eron ottanut osapuoli voi joutua leimatuksi, joka voi johtaa oman yhteisön sisällä kunniaväkivaltaan ja eristykseen yhteisöstä, minkä tarkoituksena on palauttaa kunnia. Tämä johtaa siihen, että avioeron ottamiselle on todella suuri kynnyks. (Pihlaja 2019.)

Keskeisimpiin uudistuksiin taustalla vaikuttavat tekijät ja perustelut auttoivat hahmottamaan vastauksen toiseen tutkimuskysymykseen: miten avioliiton kumoaminen eroaa avioerosta tai avioliiton mitätöinnistä? Tämä tutkimuskysymys sisältää samalla vastauksen kolmanteen tutkimuskysymykseen: mitä oikeusvaikutuksia avioliiton kumoamisella on pakotettuun osapuoleen? Avioliiton kumoaminen on oikeusvaikutuksiltaan samat kuin avioerossa, mutta sillä on haluttu luoda symbolista arvoa avioliiton purkamiseen. Avioeron saaminen puolisoista vaatii 6 kuukauden harkinta-ajan tai kahden vuoden keskeytyksettömän erillään asumisen jälkeen. Puolisot voidaan myös tuomita avioeroon ilman edellä mainittuja määräaikoja, jos avioliitto on solmittu avioliittolaissa tarkoitettun esteen vallitessa. Ehdotus avioliiton kumoamisen mahdollisuudesta avioliittolaissa toisi avioliiton purkamiselle ilman määräaika uuden menettelyn, joka auttaisi uhria nopeuttamaan avioliiton purkamista. Lisäksi avioliiton kumoamisen tarkoitus on vapauttaa naiset ja tytöt siviilisäättyyn liittyvistä seurauksista, joiden uhreiksi he voivat joutua vapautuessaan avioliitosta, jotka joutuivat solmimaan ilman vapaata tahtoaan.

Avioliiton kumoamisella osapuolille tulisi palauttamaan se siviilisäätty, joka heillä oli ennen pakkoavioliittoa. Hallituksen esityksessä tätä kuvataan lakia alempiasteisena sääntelynä. Lausuntopäätöksessä osa lausunnonantajista ovat kuitenkin sitä mieltä, että siviilisäättymerkinnän muutos ei paranna pakkoavioliiton uhrin asemaa, koska henkilö on joka tapauksessa ollut naimisissa. Jos avioliittoon pakotetulle palautetaan siviilisäädäksi ”naimaton”, merkintä voisi joissain tilanteissa hallituksen esityksen (172/2021 vp, 25.) mukaan: ”jopa lisätä naiseen kohdistuvaa uhkaa tai väkivaltaa ja hankaloittaa uuden liiton solmimista, etenkin jos avioliitosta on syntynyt lapsia.” Siviilisäätty määräytyy Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmään kirjatun statuksen, eli siviilisäättyluokituksen mukaan, joka Tilastokeskuksen (n.d) mukaan on jokin seuraavista:

- *naimaton*
- *naimisissa*
- *eronnut*
- *leski*
- *rekisteröidyssä parisuhteessa*
- *eronnut rekisteröidystä parisuhteesta*
- *leski rekisteröidyn parisuhteen jälkeen.*

Avioeron saamista voi vaikeuttaa avioliiton lisäksi solmittu uskonnollinen liitto. Loisto Settlementin antaman pakkoavioliittoa koskevan lausunnon mukaan joissain kulttuureissa ja uskonnoissa uskonnollinen liitto on merkittävin ja sitovin tekijä. Valtio voi myöntää virallisen avioeron, mutta uskonnollisen avioeron saaminen voi olla paljon vaikeampaa ja avioeroa hakeva voi kokea tämän äärettömän raskaaksi ja turvattomaksi. Hallituksen esityksessä ei pureuduta uskonnollisen liiton purkamiseen, koska Suomessa tällaisia ei tunnusteta eikä niillä ole avioliiton purkamiseen juridista vaikutusta. Kuitenkin osa lausunnonantajista näkee siviilisäätymerkinnän muutoksen epätodennäköisesti parantavan uhrin asemaa, koska merkitystä on vain sillä, että henkilö on ollut avioliitossa, vaikka se kumotaan. Avioero voi luoda stigman perheen, suvun, yhteisön, kulttuurin ja uskonnon silmissä, oli tällä mikä siviilisäätymerkintä tahansa. Mikäli on tilanne, jossa nainen on siviilisäätymerkinnältään ”naimaton” ja hänellä on lapsi/lapsia, häneen kohdistuva uhka ja väkivalta voi lisääntyä ja uuden liiton solmiminen hankaloitua merkittävästi. (Pakottamalla solmitun avioliiton kumoaminen ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen 2021, 10–11.)

Avioliittolaki ei myöskään tunne käsitystä avioliiton mitätöinti, mutta vihkiminen voidaan katsoa mitättömäksi, jonka mukaan laillista avioliittoa ei ole ikinä syntynyt. 2019 GREVIO antoi arvioraportin suosituksissaan rohkaisun Suomelle sisällyttämään lainsäädäntöön mahdollisuuden mitätöidä, kumota tai purkaa pakottamalla solmittu avioliitto. Rohkaisu Suomelle perustuu Istanbulin sopimuksen SopS 53/2015 32 artiklaan. Tämän pohjalta hallituksen esityksessä on pohdittu myös avioliiton mitätöintiä uutena pakkoavioliiton purkamistapana avioliiton kumoamisen ohella, mutta loppujen lopuksi tultu siihen tulokseen, että sääntely pakottamalla solmitun avioliiton mitätöintiä lisäisi lainsäädännön monimutkaisuutta. Ehdotus mitätöinnistä on siten jätetty ehdotuksesta pois. (HE 172/2021, 10 & 25.)

Mitätöinnin ongelmaksi on Hallituksen esityksessä (172/2021 vp, 6) nostettu se, että ”kaikki avioliittoon kytketyt oikeusvaikutukset lakkaavat taannehtivasti.” Hallituksen esityksen (Mts. 20) mukaan: ”avioliiton mitättömyys poistaisi myös avioliiton mukanaan tuoman perheoikeudellisen juridisen suojan.” Puoliso voi kokea taloudellista menetystä avio-, elatus- ja perintäoikeuden lakkaamisen takia eikä myöskään ole oikeutettu leskeneläkkeeseen. Mitätöinti koskettaa myös puolison mahdollisia lapsia: avioliiton tuoma isyysolettama lapseen lakkaa, koska avioliitossa syntynyt lapsi katsotaan syntyneen avioliiton ulkopuolella. Siten lapsi menettää perintäoikeuden isään ja isän elatusvelvollisuus lakkaa, jos isyyttä ei erikseen tunnusteta. (HE 172/2021 vp, 6.)

Viimeisenä tutkimuskysymyksenä oli tarkoitus selvittää, miksi lakiuudistus on tarpeellinen. Ennen kaikkea, lakiuudistuksella halutaan lisätä uhrin aseman parantamista ja viestiä maailmalle, ettei Suomi hyväksy pakkoavioliittoja tai alaikäisen naittamista. Ehdotus ulkomaille alaikäisenä solmittu avioliitto tunnustamisen rajoittamisesta on tarpeellinen lasten suojelun ja lasten edun huomioon ottaen kannalta. Tällä uudistuksella halutaan ehkäistä tilanteita, joissa Suomessa asuva tietoisesti kiertää Suomen avioikärajäsääntelyä menemällä ulkomaille solmimaan avioliiton alaikäisenä. Suurta painoarvoa lakiuudistuksen tarpeellisuudelle antaa edellä mainittu GREVION 2019 antama rohkeus Suomelle lainsäädännön uudistamisesta liittyen pakkoavioliittojen purkamisen mahdollisuudesta kansallisen lainsäädännön toimesta.

Pakkoavioliittoja on kuitenkin alettu tutkia Suomessa jo muutamaa vuotta aiemmin. Vuonna 2017 Helsingin yliopiston yhteydessä toimiva Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti laati oikeusministeriön pyynnöstä selvityksen Pakkoavioliittojen esiintyminen ja ilmitulo Suomessa, jonka kirjoitti Virve Toivonen. Hallituksen esityksessä 172/2021 tutkittaessa pakkoavioliittoa ilmiönä, viitataan tähän selvitykseen, jonka mukaan hallituksen esityksessä (172/2021 vp, 5) mainitaan: ”Pakkoavioliittojen luonteesta tai määrästä Suomessa ei ole tarkkaa tietoa tai tilastoja.” Vielä vuonna 2017 eri viranomaiset ja järjestöt eivät tilastoineet pakkoavioliittojen tapausten määrää, mutta pakkoavioliittojen olemassaolo ja solmiminen on Suomessa kiistaton tosiasia. (Toivonen 2017, 8–9.) Uhreja on alettu oppia tunnistaa ja siten osattu ohjata avun piiriin. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on selvittänyt vuoden 2017 tilannekatsauksessaan missä pakkoavioliittoja tunnistetaan eniten: ”Eniten pakkoavioliittoon liittyviä tapauksia on tunnistettu turvakodeissa, turvapaikkaprosessissa sekä vastaanottokeskuksissa.” (Tilannekatsaus 1.1.–31.12.2017.)

Pakkoavioliiton uhreja auttavia tahoja ovat esimerkiksi Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Monika-naiset liitto ry, Pakolaisneuvonta, Pro-tukipisteestä, Rikosuhripäivystyksestä, SERI - seksuaaliväkivallan uhrien tukikeskukset sekä uhrin ollessa alaikäinen, lastensuojelu tai sosiaalipäivystys (Pakkoavioliitot ja rikosoikeudelliset seuraamukset 2020, 12). Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on kerännyt tilastoja ja tilannekatsauksia asiakkaistaan ja tehnyt vuosikatsaukset, joista on havaittavissa pakkoavioliittojen uhrien määrän selkeä kasvu. Tilastoista ilmenee vain auttamisjärjestelmän tietoon tulleet tapaukset. Pakkoavioliittojen määrän kehitys on kerätty edellisen 6 vuoden ajalta, vuodesta 2017, jolloin Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä uudisti tilannekatsaustaan nostamalla pakkoavioliittoihin liittyvät tapaukset esille muun tavanomaisen tilastotiedon ohelle. Vertailuun on täten otettu vuodet 2017–2022. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on tähän mennessä ainoa taho Suomessa, joka on tilastoinut erillisenä kategorianaan pakkoavioliittojen määrät vuosittain. Luvut ovat otettu Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ylläpitäjiltä verkkosivuilta ihmiskauppa.fi – Tilastot ja tilannekatsaukset (n.d) – vuosikatsauksista kohdasta, jossa on listattu tilastoon otetut senhetkiset kaikki asiakkaat:

- 2017: 12 kpl
- 2018: 38 kpl
- 2019: 84 kpl
- 2020: 121 kpl
- 2021: 176 kpl,
- 2022 puolivuosisikatsaus: 200 kpl
- 2022: 221 kpl

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän lisäksi muihin järjestöihin hakeutuu pakkoavioliiton uhreja asiakkaiksi. Monika-naiset liitto ilmoitti lausunnossaan oikeusministeriölle avioliittoon pakottamisen rangaistavuutta koskevasta arviomuistiosta, että heidän palveluistaan hakee apua pakkoavioliittotilanteisiin vuosittain 30–40 naista (Gerbert ja Tuominen 2022).

Rikosuhripäivystyksen kahdessa verkkojulkaisussa, Ihmiskaupan uhrilla on oikeus yksityisyydensuojaan (2021) ja Rikosuhripäivystyksen Ihmiskaupan uhrien erityistukipalvelun asiakasmäärä kasvoi voimakkaasti vuonna 2022 (2023), ilmenee pakkoavioliiton ja muu sen kaltainen lähisuhteessa tapahtuvan ihmiskaupan uhrien määräksi kaiken kaikkiaan 62 asiakasta vuonna 2021 kesäkuun

mennessä ja tämä määrä kasvoi 30 asiakkaalla vuonna 2022. Pakkoavioliiton uhreja hakeutuu täten koko aika enemmän avun piiriin, jonka takia lainsäädännön muuttaminen on noussut erittäin tarpeelliseksi.

Pakkoavioliitot on tullut puheenaiheeksi julkisuudessa ja ilmiöön on alettu tutustua maahanmuuton lisääntyessä Suomessa. Pakkoavioliiton uhrit ovat saaneet tietoa vaihtoehdoistaan ja uskaltaneet hakeutua avun piiriin. Täten pakkoavioliittoja on alkanut paljastua, koska pakkoavioliittoja on alettu oppia tunnistamaan paremmin. Uhrit ovat alkaneet kertoa omista tilanteistaan ja siten tietoisuus pakkoavioliittoista on lisääntynyt ja ilmiönä sitä on alettu ymmärtämään. Uhrien kertomat kokemukset antavat ensiluokkaista tietoa, kuinka pakkoavioliittoon joudutaan ja mitä uhri joutuu kokemaan avioliiton aikana. Esimerkiksi Yle haastatteli vuonna 2022 Sara Al Husainia ja Ilta-Sanomat haastatteli 32-vuotiasta peitenimeä Azadeh käyttävää naista, jotka kumpikin olivat pakkoavioliiton uhreja. Heillä kummallakin oli avioliiton solmimishetkellä asuinpaikka Suomessa. Sara lähti lomalle Suomesta Irakiin perheensä luokse ja Azadeh lähti perheensä kanssa Iraniin. Heille ei kerrottu mitään avioliiton solmimisesta ennen kuin olivat saapuneet kohdevaltioon. Sara suostui solmimaan avioliiton serkkunsa kanssa pelätessään oman vapautensa puolesta, koska hänen pasinsa uhattiin polttaa. Azadeh ei kerro miten hänet pakotettiin avioliittoon myös serkkunsa kanssa, mutta hän oli haastattelun mukaan ollut koko elämänsä perheen ja suvun määrällävänä ja pahoinpideltynä, joten oli pääteltävissä, että kieltäytymisellä olisi hyvin voinut olla vakavia seurauksia. Sara ei rekisteröinyt avioliittoa Suomessa, jonka takia avioliitosta ei jäänyt Suomen rekisteriin mitään merkintää hänen saadessa avioeron myönnetyksi Irakissa. Azadehin avioliittoa ei tunnustettu Suomessa, koska paperilla solmittua avioliittoa ei hyväksytty Suomessa avioliittotodistuksena. Kumpikin ovat päässeet irtautumaan pakkoavioliitosta ja pakottavasta suvustaan, jopa perheestään, jotta pystyvät elää omilla ehdoillaan. (Kettunen 2022; Kolsi 2022.)

7 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda selkeä kuva ja käydä läpi hallituksen esitys 172/2021 vp. Esityksen sääntelyn muutokset sekä muutokseen vaikuttaneet ilmiöt tuotiin esille helposti ymmärrettävässä muodossa. Tutkimuksen tuloksena muodostui selkokielinen kirjoituspöytä tutkimus lakiin tulevista uudistuksista. Muutoksien taustalla oli sääntelyn saattaminen ajan tasalle olemassa ole-

van ongelmien johdosta, joita kasvanut maahanmuutto on tuonut. Muutoksia perusteltiin ole-massa olevaan lakiin ja kansainvälisiin sopimuksiin vertaamalla, jotta lukija saa oikean kuvan miksi muutokset ovat perusteltuja ja tarpeellisia.

Hallituksen esitys sisältää kaksi pääkokonaisuutta, jotka muodostavat esityksen sisällön, ja opin-näytetyössä tarkasteltavat asiat. Ensimmäinen kokonaisuus on pakkoavioliiton kumoamista kos-keva sääntelyn muuttaminen, koska Suomen avioliittolaissa ei ole pakkoavioliittoa koskevaa sään-telyä. Toinen kokonaisuus on ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen, joka tapahtuu vain erityisen syyn painaessa, jos ainakin toisella aviopuolisoista oli avioliiton solmimis-hetkellä asuinpaikka Suomessa. Nämä kaksi kokonaisuutta voivat olla sidoksissa toisiinsa, koska ulkomailla alaikäisenä solmitussa avioliitossa voi olla selkeää avioliittoon pakottamista tai erilaista taivuttelua, jolle alaikäinen on herkkä. Avioliitto on luokiteltavissa pakkoavioliitoksi, jos puolison omavaltaiseen päätökseen solmia avioliitto on käytetty uhkailua, painostusta tai johdattelua tai mitä tahansa muuta keinoa, joka on tuonut puolisolalle tunteen, ettei hänellä ole vaihtoehtoja tai mahdollisuutta kieltäytyä, ilman että hänen terveytensä, vapautensa tai henkensä olisi vaarassa.

Pakkoavioliiton kumoamista koskeva uusi sääntely ei ole täysin aukoton kaikkien uhrien tilantee-seen nähden ja se ei välttämättä tuo heille turvaa fyysisesti, henkisesti tai taloudellisesti. Pakkoa-avioliiton kumoamisen lisääminen avioliittolakiin tuo uuden mahdollisuuden päästä purkamaan pa-kottamalla solmittu avioliitto ilman harkinta-aikaa. Avioeroa hakiessa harkinta-aika on puoli vuotta, jonka aikana pakottaja, uhrin suku ja yhteisö tai kolmannet osapuolet, kuten pakottajan perhe ja lähipiiri saavat aikaa vaikuttaa uhrin avioeropäätökseen uhkailemalla, painostamalla ja muilla keinoilla. Uhri voidaan jopa kidnapata, jos muut keinot eivät vaikuta. Välillisesti vaikutta-mista voi tapahtua yhteisen lapsen kautta, esimerkiksi uhrin olinpaikasta voidaan saada tietoja lap-sen kautta. Uhrin taloudellista suojaa haluttiin nostaa lisäämällä sääntelyyn mahdollisuus mitä-töidä avioliitto, koska pakkoavioliitto voidaan olla solmittu myös taloudellisen hyväksikäytön takia. Mitätöinnillä poistuisi puolisojen aviovarallisuus oikeus toisiinsa, joka voi olla taloudellisesti uhrille ja tämän mahdolliselle lapselle rankka menetys. (Pakottamalla solmitun avioliiton kumoaminen ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen 2021, 9–10.)

Uhrille palautuisi se siviilisäätymerkintä, joka hänellä oli ennen pakkoavioliittoa, esimerkiksi ”naimaton” eikä ”eronnut.” Monet hallituksen esityksen lausunnonantajat ovat sitä mieltä, että siviilisäätymerkinnän muutos epätodennäköisesti parantaisi uhrin asemaa. Siinä nähdään enemmän huonoa kuin hyvää. Pakkoavioliitosta päässyttä uhria alkaa painaa stigma avioliiton purkautumisesta, jolla voi olla hyvin kielteisiä vaikutuksia uuden liiton solmimiseen sekä uhriin voi kohdistua uhkaa ja väkivaltaa. Tähän vaikuttaa, kuinka tiivis yhteisö on ja kuinka tiukat ovat yhteisön tavat kohdella henkilöä, joka on purkanut avioliiton. (Pakottamalla solmitun avioliiton kumoaminen ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen 2021, 10.) Kulttuuri ja uskonto voi pitää avioliittoa pyhänä, jonka johdosta avioliiton purkaminen voidaan nähdä kunnianttomana ja häpeällisenä tekona, josta koko perhe ja yhteisö kokee kärsivän. Tämä johtaa kunniaväkivaltaan, jolla rankaistaan väärintekijää ja palautetaan perheen ja yhteisön kunnia. (Pihlaja 2019.) Loisto setlementti ei lausunnossaan pidä pakkoavioliiton kumoamista pakkoavioliiton purkamistapana merkittävän hyödyllisenä niiden ehkäisemisessä ja uhrin asemaa turvaamisessa, mutta eivät poissulje pakkoavioliiton kumoamisen symbolista merkitystä. Heidän mielestään uskonnollisen liiton purkamiseen tulisi ottaa kantaa lakimuutoksessa:

Uskonnollinen liitto on joissakin kulttuureissa ja uskonnoissa merkittävin ja sitovin tekijä ja virallisen avioeron jälkeen uskonnollisen avioeron saaminen on huomattavan vaikeaa ja on uhrille äärimmäisen raskas ja turvaton kokemus. Mikäli lakimuutoksella ei voida vastata näihin tarpeeseen, sen toimivuus jää käytännön tasolla varsin näkyväksi. Tosin, joillekin pakkoavioliiton kumoamisella voi olla suurtakin symbolista merkitystä. (Pakottamalla solmitun avioliiton kumoaminen ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen 2021, 11.)

Uskonnollinen avioliitto on verrattavissa pakkoavioliittoon, vaikka avioliittoa ei olisikaan solmittu virallisella vihkimisellä, joka toisi avioliitolle lainvoiman. Tällainen uskonnollisten menoin solmittu avioliitto on puolisoille, suvulle ja yhteisölle merkittävin tekijä, jonka mukaan he elävät. Uskonnon ja tapakulttuurien rooli avioliitossa on ollut aina ja on vieläkin merkittävä tekijä avioliiton institutiiossa. Valtion on hyvin vaikea lähteä puuttumaan uskontoon ja kulttuuriin, koska jokaiselle tulee taata uskonnonvapaus. Kuitenkin ihmisoikeudet tulisi olla tärkeämpänä. Jo pelkästään niiden nojalla Suomen tulisi alkaa tutkia uskonnollisten avioliittojen purkamista siten, että uhrin turvallisuus olisi taattu.

Avioliittolain uudistukset sääntelyn muutoksista ovat lainsäädännön nykyaikaistamista huomattujen ongelmien ratkaisemiseksi. Avioliittolakia muutetaan jatkuvasti, koska ajat ja maailma muuttuu ihmisten liikkumisen valtioiden välillä ja näkemysten avartuessa. Kulttuurilliset ja uskonnolliset tavat ovat tämän myötä nousseet tarkasteltaviksi yksilötasolla sekä valtiotasolla. Yksilöt, tässä tapauksessa uhrit ovat alkaneet nousemaan tapaperinteitä ja uskontoa vastaan, pitäen kiinni ihmis-oikeuksistaan. Pakkoavioliiton tai lapsiavioliiton uhrit haluavat itse päättää elämistään ja valtiot ovat tämän tiedostaneet, jonka mukaan Suomessakin alettiin tutkia pakkoavioliittoa ja ulkomailla solmittuja alaikäisavioliittoja. Tietoisuus ilmiöistä alkoi lisääntyä ja niihin alettiin pikkuhiljaa puuttua. Avioliittolain uudistus on symbolisesti iso asia, vaikka se on pakkoavioliiton kumoamisen osalta melko pieni uudistus, koska kumoaminen on lähellä harkinta-ajatonta avioeroa. Ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen erityisten syiden nojalla on myös pieni uudistus, mutta myös symbolinen, koska se antaa viestin, että alaikäisenä solmittu avioliitto ei ole hyväksyttävä Suomessa. Tarkoituksena on erityisillä syillä poistaa tapahtuvan mahdollinen kohtuuton tilanne, johon osapuolet ja heidän lapsensa voivat ajautua, jos kaikki alaikäisavioliitot jätetään tunnustamatta.

Kaikille Suomeen muuttaville tämänkaltaisten tapaperinteen omaaville puolisoille tulisi siten antaa tietoa vaihtoehtoistaan olla hyväksymättä pakkoavioliitossa pysymistä. Lisäksi tietoisuus pakkoavioliittojen ja lapsiavioliittojen määrästä lisääntyy ja se on tilastoitavissa paremmin. Pakkoavioliiton ja lapsiavioliiton uhrien kynnys hakeutua avun piiriin voi madaltua, kun lakiin tulee selkeät muutokset avioliiton uudesta purkamismahdollisuudesta, avioliiton kumoaminen. Uudistuksen todelliset vaikutukset ovat vielä tutkimatta, koska uudistukset tulevat voimaan vasta 1.10.2023. Uudistukset ovat luettavissa Finlexistä Laki avioliittolain muuttamisesta 484/2023. Pakkoavioliiton uhreja on alettu tunnistaa laajasti ja uudistusten tullessa voimaan, uhreja auttavat järjestöt sekä viranomaiset saavat auttamista varten selkeät suuntaviivat lainsäädännöstä. Jatkokehittämisenä avioliittolaille tulisi olla avioliiton mitätöinti hakemuksella, jos hakija on pakotettu avioliittoon. Tämä lisättäisiin kumoamisen yhteyteen ja uhrille tulisi siten valittaviin haluaisiko kumota vai jopa kokonaan mitätöidä pakottamalla solmitun avioliiton.

Lähteet

Allahyari, M. N.d. Tahdotko todella? – näkökulmia pakkoavioliittoon. Blogiteksti Loisto Settlementti Oy:n verkkosivuilla. Viitattu 28.2.2023. <https://loistosetlementti.fi/tahdotko-todella-nakokulmia-pakkoavioliittoon/>.

Avioero. 2020. Tuomioistuinlaitoksen verkkosivut. Viitattu 3.3.2022. <https://oikeus.fi/tuomioistui-met/fi/index/asiat/perheasiat/avioero.html>.

Avioliittolaki 234/1929. Annettu 13.6.1929. Viitattu 2.5.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1929/19290234#O5L1P108>.

Bergström, E. 2018. Oikeuslähteet-tietopaketti. Eduskunta.fi verkkosivut. https://www.edus-kunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/kotimaiset-oikeuslahteet/Sivut/default.aspx.

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999. EUROOPAN IHMISOIKEUSSOPIMUS (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi) sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla. Viitattu 15.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>.

Euroopan neuvosto, EN (Council of Europe, CoE). N.d. Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivuilla. Viitattu 15.2.2022. <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeudet/euroopan-neuvosto-en-council-of-/>.

Euroopan unionin perusoikeuskirja. 2007. Euroopan unionin toimielinten ja elinten antamat tiedotteet. Euroopan unionin virallinen lehti C 303 14.12.2007. Viitattu 15.2.2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:303:FULL&from=en>.

Gerbert, N. & Tuominen, J. 2022. Lausunto oikeusministeriölle avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta. Monikanaiset.fi verkkosivuilla. <https://monikanaiset.fi/lausunnot/lausunto-oikeusministeriolle-avioliittoon-pakottamisen-rangaistavuudesta/>.

GREVIO Baseline Evaluation Report Finland. 2019. GREVION Suomea koskeva raportti, jossa se arvioi Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa Suomessa. Viitattu 10.1.2023. <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>.

Hallituksen esitys 172/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Annettu eduskunnalle 14.10.2021. Viitattu 20.3.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_172+2021.pdf.

HE 2011/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi avioliittolain 4 ja 109 §:n sekä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta. Viitattu 8.10.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_211+2018.pdf.

HE 44/2001. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta. Viitattu 16.10.2022. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2001/20010044#idm45949346032336>.

Helin, M. 2020. Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. 2., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Oy. E-kirja. [https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.ezproxy.jamk.fi:2443/teos/JAFBEXDTEB#/kohta:VIII\(\(20\)\)\(\(2022\)Avioliiton\(\(20\)solmiminen\(\(20\)ja\(\(20\)purkaminen\(:2\(\(20\)Ulkomaisen\(\(20\)avioliiton\(\(20\)tunnustaminen\(:2.3\(\(20\)Avioliiton\(\(20\)tunnustamisen\(\(20\)edellytykset/piste:b7103](https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.ezproxy.jamk.fi:2443/teos/JAFBEXDTEB#/kohta:VIII((20))((2022)Avioliiton((20)solmiminen((20)ja((20)purkaminen(:2((20)Ulkomaisen((20)avioliiton((20)tunnustaminen(:2.3((20)Avioliiton((20)tunnustamisen((20)edellytykset/piste:b7103).

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Viitattu 16.3.2022. https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf.

Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). 2023. Julkaisu Tutkimuseettisen tiedekunta (TENK) verkkosivuilla. Viitattu 4.5.2023. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>.

Häkkinen, A. 2020. Järjestetty avioliitto – monta tapaa avioitua. Migration-Muuttoliike, 46(3), sivut 10–12. Viitattu 25.1.2023. <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/98346>.

Ihmisoikeusliitto 2016. Hansen, S., Sams, A., Jäppinen, M. ja Latvala, J.: Kunniakäsitykset ja väkivalta. Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Ihmisoikeusliiton julkaisu. Viitattu 30.1.2023. https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/06/Kunniak%C3%A4sitykset-ja-v%C3%A4kivalta_B5_netiti-002.pdf.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän Tilannekatsaus 1.1.–31.12.2017. N.d. Ihmiskauppa.fi verkkosivuilla. Viitattu 6.3.2023. https://www.ihmiskauppa.fi/files/427/Tilannekatsaus_1.1.-31.12.2017.pdf.

Ihmiskaupan uhrilla on oikeus yksityisyydensuojaan. 2021. Julkaisu Rikosuhripäivystyksen verkkosivuilla. Viitattu 10.3.2023. <https://www.riku.fi/ihmiskaupan-uhrilla-on-oikeus-yksityisyydensuojaan/>.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. E-kirja. <https://janet.finna.fi/Record/jamk.993276444806251?sid=2957001132>.

Kangas, U. 2019. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Pro. E-kirja. Viitattu 3.5.2022. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/teos/FADBIXDTEB#kohta:VIII\(\(20\)Avioliitto:\(1\(\(20\)AVIOLIITON\(\(20\)SOLMIMINEN/piste:t1Sb](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/teos/FADBIXDTEB#kohta:VIII((20)Avioliitto:(1((20)AVIOLIITON((20)SOLMIMINEN/piste:t1Sb).

Keinänen, A. ja Väättänen, U. 2016. Empiirinen oikeustutkimus – mitä ja milloin? Julkaisussa Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Toim. Tarmo Miettinen. Edilex kirjat. Kokoomateos 2016. Viitattu 16.3.2022. <https://www-edilex-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/kirjat/16170.pdf>.

Kettunen, N. 2022. Sara Al Husaini pakotettiin naimisiin Irakissa: “Suomessa pakkoavioliittoa ei ymmärretä”. Uutinen Yle.fi verkkosivuilla. Julkaistu 11.04.2022. Viitattu 24.4.2023. <https://yle.fi/aihe/a/20-10002270>.

KHO:2022:9. Ulkomaalaisasia - Perhesideperusteinen oleskelulupa - Perheenjäsen - Laillistamaton avioliittotodistus - Väestötietojärjestelmämerkintä - Avioliittolaki - Valtakirja-avioliitto - Avioliiton

pätevyys - Erytynen syy. Annettu 14.1.2022. Viitattu 28.10.2022. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1641977266460.html>.

KKO:1995:98. Avioliitto - Yhteiselämän lopettaminen. Annettu 6.6.1995. Viitattu 3.5.2022. <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/1995/19950098>.

Kolsi, E-K. 2022. Perhe yritti pakottaa avioliittoon serkun kanssa – ”Kun irtauduin uskonnosta, näin pitkään joka yö unta, että joudun helvettiin” Uutinen Ilta-Sanomien verkkosivuilla. Julkaistu 20.3.2022. Viitattu 24.4.2023. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008660513.html>.

Laki vihkimisoikeudesta 1157/2019. Annettu 29.11.2019. Viitattu 3.5.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20191157>.

Lausunto avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta. 2022. Julkaisu ihmisoikeusliitto.fi verkkosivuilla. Viitattu 20.3.2022. <https://ihmisoikeusliitto.fi/lausunto-avioliittoon-pakottamisen-rangaistavuudesta/>.

Mikkola, T, 2022. Kansainvälinen avioero ja tuomioistuimen toimivalta Bryssel II -asetuksen nojalla. Asiantuntija-artikkeli. Edilex.fi verkkojulkaisu. Viitattu 14.9.2022. <https://www-edilex-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/artikkelit/26968.pdf>.

Mikkola, T. 2021. Parisuhteet, varallisuus ja sopimukset. Helsinki: Alma Talent Pro. E-kirja. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/teos/DABBXXBTABJED#kohta:V\(\(20\)Kansainv\(\(e4\)linen\(\(20\)parisuhde\(\(20\)ja\(\(20\)j\(\(e4\)\)\(\(e4\)mist\(\(f6\)oikeus\(:4\(\(20\)Ulkomaisen\(\(20\)avioliiton\(\(20\)tunnustaminen/piste:t111](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/teos/DABBXXBTABJED#kohta:V((20)Kansainv((e4)linen((20)parisuhde((20)ja((20)j((e4))((e4)mist((f6)oikeus(:4((20)Ulkomaisen((20)avioliiton((20)tunnustaminen/piste:t111).

Määttä, T., Tolvanen, M., Kolehmainen, A., Kosonen, J., Väätänen, U. & Keinänen, A. 2018. Oikeudellisen ajattelun perusteita. Toim. Tapio Määttä. Itä-Suomen yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, no. 30. Viitattu 15.2.2022. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/19712/urn_isbn_978-952-61-2853-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

NEUVOSTON ASETUS (EU) 2019/1111, tuomioistuimen toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta. Annettu. 25.6.2019. Uudelleenlaadittu. Teksti Euroopan unionin virallinen lehti L 178/1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX%3A32019R1111#d1e1806-1-1>.

Oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe. N.d. julkaisu Ihmisoikeudet.net verkkosivulla. Viitattu 21.2.2022. <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/taloudelliset-sosiaaliset-ja-sivistykselliset-oikeudet/oikeus-solmia-avioliitto-ja-perustaa-perhe/>.

Pakkoavioliiton mitätöintiin ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustamiseen liittyvät sääntelytarpeet. 2020. Oikeusministeriön julkaisu – Mietintöjä ja lausuntoja 17. Lausuntotiivistelmä arviomuistiosta. Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto. Helsinki 2020. Viitattu 10.1.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162524/OM_2020_17_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Pakkoavioliitot ja rikosoikeudelliset seuraamukset. 2020. Opas oikeusministeriön verkkosivuilla. Viitattu 6.3.2023. <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/5047355/OM-Pakkoavioliitot-ja-rikosoikeudelliset-seuraamukset-fi.pdf/15a19c64-9cfd-61e0-0662-e2b1c61590b1/OM-Pakkoavioliitot-ja-rikosoikeudelliset-seuraamukset-fi.pdf?t=1584700654000>.

Pakkoavioliitto. N.d. Verkkójulkaisu Ihmiskauppa.fi verkkosivuilla. Viitattu 7.3.2022. https://www.ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan_muodot/pakkoavioliitto.

Pakottamalla solmitun avioliiton kumoaminen ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen. 2021. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön julkaisu – Mietintöjä ja lausuntoja 7. Viitattu 23.4.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163482/OM_2021_7_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Pihlaja, S. 2019. Ovatko pakkoavioliitot ihmiskauppaa? Julkaisu Rikosuhripäivystyksen verkkosivuilla. Viitattu 26.4.2023. <https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/riku-lehti/riku-lehti-2-2019/ovatko-pakkoavioliitot-ihmiskauppaa/>.

Rikosuhripäivystyksen ihmiskaupan uhrien erityistukipalvelun asiakasmäärä kasvoi voimakkaasti vuonna 2022. 2023. Julkaisu Rikosuhripäivystyksen verkkosivuilla. Viitattu 10.3.2023.

<https://www.riku.fi/rikosuhripaivystyksen-ihmiskaupan-uhrien-erityistukipalvelun-asiakasmaara-kasvoi-voimakkaasti-vuonna-2022/>.

Sajama, S. 2015. Mikä tekee tutkimuksesta tieteellisen? Julkaisussa Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Toim.

Tarmo Miettinen. Edilex 9/2015. Viitattu 16.3.2022. <https://www-edilex-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/artikkelit/15034.pdf>

Siviilisäätty. N.d. Tilastokeskuksen verkkosivut. Viitattu 18.1.2023. <https://www.stat.fi/meta/kas/si-viilisaaty.html>.

SopS 53/2015. Valtioneuvoston asetus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. Istanbulin sopimus. Viitattu 1.10.2022. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/2015/20150053#idm45949345366544>.

SopS 50/1964. Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista koskeva YLEISSOPIMUS. Viitattu 15.2.2022. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1964/19640050/19640050_2.

SopS 44/2001. Avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousa koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävä, Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken Tukholmassa 6 päivänä helmikuuta 1931 tehty sopimus sekä siihen liittyvät loppupöytäkirja ja Suomen ja Tanskan hallitusten välinen, 9 päivänä kesäkuuta 1931 käyty noottienvaihto. Viitattu 16.3.2022.

<https://www-edilex-fi.ezproxy.jamk.fi:2443/valtiosopimukset/19310020#sops1931002001A7>.

Tilastot: uudet asiakkaat 2021. N.d. Ihmiskauppa.fi verkkosivut. Viitattu 7.3.2022. https://www.ihmiskauppa.fi/materiaalipankki/tilastot_ja_tilannekatsaukset/ihmiskaupan_uhrien_auttamisjarjestelman_vuosikatsaus_2021/tilastot_uudet_asiakkaat_2021.

Tilastot ja tilannekatsaukset. N.d. Ihmiskauppa.fi verkkosivuilla. Viitattu 8.3.2023. https://www.ihmiskauppa.fi/materiaalipankki/tilastot_ja_tilannekatsaukset.

Toivonen, V. 2017. Pakkoavioliitosten esiintyminen ja ilmitulo Suomessa. Selvitysmuistio, syyskuu 2017. Helsingin yliopisto: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Viitattu 16.2.2022. <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4750802/Avioliittoon+pakottaminen+-+selvitysmuistio+2017+HY.pdf/8b68f4a4-8c0e-43e0-9314-a40af9e4c56f/Avioliittoon+pakottaminen+-+selvitysmuistio+2017+HY.pdf.pdf>.

Unicef. 2022. Child marriage. Unicef data -verkkosivuilla. Viitattu 16.10.2022. <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-marriage/>.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. n.d. Ihmisoikeusliitto.fi verkkosivulla. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeuksien julistus 10.12.1948. Viitattu 15.2.2022. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>.

YK:n yleissopimukset ja julistukset. N.d. Ihmisoikeudet.net verkkosivulla. Viitattu 15.2.2022. <https://ihmisoikeudet.net/jarjestelmat/ykn-ihmisoikeussopimukset/>.

